
JMG

ETT FÖRSTA UTKAST

En undersökande studie av förekomsten av utkast inom det svenska räkfisket i Skagerrak och Kattegatt

Examensarbete i journalistik

22,5 hp, VT 2015

Författare:

Marcus Alakangas, Staffan Florén Sandberg & Anders Hagström

Handledare:

Christina Hultin-Treutiger

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Innehållsförteckning

1. Hemsidetext	4
2. Journalistisk presentation	5
2.1 Första journalistiska produkten.....	5
2.2 Andra journalistiska produkten.....	7
3. Analys	23
4. Metodrapport.....	25
4.1 Inledning.....	25
4.2 Syfte.....	26
4.3 Frågeställning	26
4.4 Bakgrund	27
4.4.1 High-grading och Utkast.....	27
4.4.2 Fiskekvoter	28
4.4.3 Olika förvaltningssystem	28
4.4.4 Forskning och litteratur	29
4.4.5 Råkan i media	32
4.5 Avgränsning.....	34
4.5.1 Urval	34
4.6 Metod.....	35
4.6.1 Val av metod.....	35
4.6.2 Validitet och reliabilitet	37
4.6.3 Sammanfattningsvis	41
4.6.4 Generaliserbarhet	42
4.7 Resultat.....	42
4.7.1 Förklaringsvariabel: Nation	43
4.7.2 Förklaringsvariabel: Maskstorlek	44
4.7.3 Förklaringsvariabel: Fiskeområde.....	48
4.7.4 Förklaringsvariabel: Tid på året.....	55
4.7.5 Förklaringsvariabel: Fartygsstorlek	56
4.7.6 Andra förklaringsvariabler.....	58
4.8 Svar på frågeställningarna	58

4.9 Litterär reflektion	62
4.10 Framtida undersökningar	65
4.11 Arbetets gång	66
4.12 Målgrupp	69
4.13 Tillstånd att använda bilder	70
4.14 Tillstånd att använda musik.....	70
4.15 Arbetsfördelning.....	70
4.16 Omnämningen.....	71
5. Källförteckning.....	72
5.1 Skriftliga källor	72
5.2 Muntliga källor	74
5.3 Websidor	76

1. Hemsidetext

Svenska räkfiskare fuskar systematiskt. För att få mer betalt kastas små räkor i havet, trots att det är olagligt. Det visar vår granskning.

Och frågan är om politiker och ansvariga myndigheter egentligen har gett dem något val.

– Det är aldrig någon som har trott att räkan är utrotningshotad. Det är möjligtvis media som har lagt fram det så, säger WWF:s fiskeriexpert Inger Näslund när vi ses på Swedish Maritime Day i april 2015.

Så vad är det egentligen alla bråkar om?

För drygt ett år sedan gav Världsnaturfonden nordhavsräkan rött ljus i sin fiskguide. Det var misstankar om överfiske, dåliga beståndsuppkastningar och systematiskt utkast i svenskt fiske av mindre räkor som låg bakom. Fiskarna fick dock snabbt sitt stöd av dåvarande landsbygdsminister Eskil Erlandsson som berättade att han skulle fortsätta avnjuta av den västkustska delikatessen.

Sedan dess har det förts en förvirrad offentlig debatt om hur det egentligen står till med nordhavsräkan. En debatt som knappast dämpats av att myndigheter givit tillsynes motstridiga besked om nordhavsräkans tillstånd.

Men bakom frågan om hur det står till med räkan döljer sig en helt annan konflikt. Danska fiskare påstår att de svenska fiskare systematiskt kastar tillbaka småräkor – döda – i havet, för att få mer betalt för fångsten. De påstår att svenska fiskare bryter mot lagen.

Vi har kartlagt svenskt och danskt räkfiske med hjälp av uppgifter från de ansvariga myndigheterna i de båda länderna för att ta reda på om det finns belägg för danska fiskares anklagelser om olagligt utkast i svenskt räkfiske. Vår undersökning visar en skillnad mellan länderna som är så stor att den inte kan förklaras av hur fisket bedrivs, när det bedrivs eller var det bedrivs.

Vi har djupdykt i en bransch som å ena sidan inte vill erkänna att det finns ett problem med utkast och å andra kräver åtgärder för få bort det.

2. Journalistisk presentation

Vår undersökning resulterade i två journalistiska produkter. Ett nyhetsinslag och ett längre reportage.

2.1 Första journalistiska produkten

Den första journalistiska produkten är redan publicerad på grund av att vi avsåg förekomma Artdatabankens egna publicering om att räkan skulle rödlistas officiellt i Sverige. Nyheten såldes till SVT Nyheter och publicerades den 24 april 2015.

Påa

Nästa vecka presenteras Sveriges rödlista över hotade arter, men redan nu kan SVT Nyheter Väst avslöja att den omdebatterade nordhavsräkan finns med på listan.

Video publicerad på: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vast/nu-rodlistas-rakan-officiellt>

Webbtext

Rubrik: Räkan rödlistas på riktigt

Ingress:

Räkan är en av hotade djurarter som finns med på en kommande officiell rödlistning, avslöjar i dag SVT Nyheter Väst.

Brödtext:

På tisdag presenterar Artdatabanken Sveriges officiella rödlista över hotade djurarter. Men redan nu kan vi avslöja att den omdebatterade Nordshavsräkan finns med på listan.

I februari förra året gav Världsnaturfonden (WWF) rött ljus för den svenska räkan i sin konsumentguide för fisk och skaldjur. Något som orsakade stor debatt och förväxlingar. WWF:s konsumentrådgivande rödljus blandades ofta ihop med Artdatabankens officiella rödlista som bedömer risken för att en art ska dö ut.

Men nu kan alltså SVT Nyheter Väst avslöja att Nordhavsräkan, vid sidan av WWF:s rödljus, också hamnar på Artdatabankens rödlista över hotade arter.

Men att räkan ska vara rödlistad är inget som Mathias Ivarsson, räkfiskare från Åstol, håller med om. – Det är ju som att ropa efter vargen när man hela tiden vill ha krisstämpel efter krisstämpel. Det enda det gör är att konsumenten blir förvirrad. Hur ska man ställa sig till den här produkten?, säger han.

Enligt det material som Artdatabanken, vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU), tagit fram och som SVT tagit del av, placeras räkan under kategorin Nära hotad, vilket innebär att den därmed blir rödlistad.

Nära hotad är den lägsta av fem kategorier där arter placeras som inte är direkt hotade eller helt uppfyller kriterierna för de högre kategorierna Utdöd, Akut hotad, Starkt hotad eller Sårbar.

Räkpopulationen har minskat

För att en art ska bli rödlistad måste beståndet uppfylla internationella rödlistningskriterier som bland annat säger att en population måste minska med minst 30 procent under en tioårsperiod för att bli rödlistad. Artdatabanken har tittat på räkbeståndet under en tioårsperiod och konstaterar i sin motivering av rödlistningen att populationen av räka under de senaste tio åren minskat med mellan 30 - 50 procent.

– Den statistik som finns för Nordhavsräkan ger ett spann på mellan 10-60 procent, någonstans är det troligaste värdet att den har minskat kring 40 procent de senaste 10 åren, säger Ulf Gärdenfors, ställföreträdande chef för Artdatabanken.

Inför 2015 beslutade dock EU tillsammans med Norge att höja räkkvoterna i Skagerrak och Norska rännan med 15 procent baserat på underlag från det Internationella Havsforskningsrådet (ICES). Samma underlag som alltså nu ligger till grund för Artdatabankens rödlistning. Det senaste året har räkbeståndet nämligen sett ut att öka, men de forskare som står bakom rödlistan menar att den senaste tidens ökning är för osäker för att kunna slå fast att räkorna faktiskt kommer att bli fler de närmsta åren.

– Det bygger ju på felaktiga grunder och de (Artdatabanken reds. anm.) gör en helt annan bedömning än ICES gör som rekommenderar en ökning av uttaget, säger Mathias Ivarsson.

”Finns en risk”

Nu blir det upp till Havs- och vattenmyndigheten (HaV), och i slutändan EU, att ta ställning till hur rödlistningen ska hanteras. HaV vill inte ställa upp på en intervju innan de har tagit del av den nya rödlistan, men säger att det inte är säkert att det kommer få någon direkt påverkan på hur mycket räkor svenska fiskare kommer att få ta upp i framtiden.

– Om en minskning på 40 procent över tio år fortsätter så är det klart att förr eller senare så tar räkorna slut. Det finns ingen sådan risk inom en nära tid, men fortsätter räkorna att minska under en lång period till följd av fiske och även andra orsaker så är det klart att det finns en risk, säger Ulf Gärdenfors.

Anders Hagström

Staffan Florén Sandberg

Marcus Alakangas

2.2 Andra journalistiska produkten

Den andra journalistiska produkten är ett längre tv-reportage med Uppdrag Granskning som tänkt plattform. Påan följer nedan och presenteras som en ståa i bild.

Reportaget presenteras i digital form. Titel: Räkröra

Manus

SOUNDBITES

VINJETT

BILD IN: Ståa

Staffan Florén Sandberg, reporter: I februari förra året gav Världsnaturfonden nordhavsräkan rött ljus och uppmanade allmänheten att inte längre köpa några svenska räkor.

Det var risken för överfiske och påståenden om att svenska fiskare kastade tillbaka stora mängder räkor i havet som låg bakom.

Men inför årets fiske beslutade EU om att höja kvoterna och öka fisket av nordhavsräkan med 15 procent. Detta bara några månader innan artdatabanken väljer att officiellt rödlista nordhavsräkan som en nära hotad art.

Men trots rödljus och rödlista verkar de flesta experterna vara överens om att räkorna inte är direkt hotad. Så vad är det då egentligen alla bråkar om?

I vår har jag tillsammans med Anders Hagström och Marcus Alakangas gått på djupet i den svenska räkröran.

SVART RUTA

BILD IN: Rapport Vinjett

Rapport: "Men vi ska börja med..."

Reporter: Det har varit rörigt kring räkan.

Rapport: "Jag måste faktiskt vetat vad vi ska börja med."

Reporter: Ord har stått mot ord. Rött har stått mot grönt. Bojkotta eller fortsatt att äta.

Under de senaste åren beräknas svenska fiskare ha kastat hundratals ton räkor – döda – tillbaka i havet.

Hundratals ton av en art som nu är officiellt rödlistad i Sverige.

Och frågan är om politiker och myndigheter egentligen gett dem något val.

GRAFIK: Svart ruta med text: "Räkröra"

Reporter: Det är tidig morgon. på Smögen. Vid kajen ligger räktrålare från Sverige, Norge och Danmark. Sida vid sida. Alla tre länderna landar sin fångst av den omtalade nordhavsräkan. Men det är inte alltid som det är speciellt bra stämning mellan fiskarna som kommer in med sin fångst. Under ytan pyr en konflikt mellan danska och svenska räkfiskare.

De fiskar på samma vatten och efter samma art. Men med väldigt olika förutsättningar.

BILD IN: Samuelson räknar lådor

Reporter: Det här är Thomas Samuelson... Han är dansk räkfiskare och hans fartyg får ensamt fiska vad som motsvarar nästan en tredjedel av hela den svenska räkkvoten – som i Sverige delas av 60 fartyg. Men Thomas Samuelson är ändå upprörd. Han och många av hans danska kollegor menar att svenska räkfiskare inte kör med rent spel på räkmarknaden. Att Svenska fiskare bryter mot lagen.

Thomas Samuelson: Jag har inte något emot svenskt räkfiske överhuvudtaget. Men reglerna ska gälla för oss båda. Jag kan inte tolerera att det är så stora utkast. Det kan jag inte.

Om vi skulle fiskat på samma sätt hade vi blivit bundna vid kaj ögonblickligen. Så får vi inte göra i Danmark.

(Off camera) Keften, jag kommer bli lynchad av hela den svenska räkflottan när de hör det här. Satan vad de kommer bli sura.

Mathias Ivarsson: Ja, vad ska man säga. Vi har legat och byggt upp detta. Och sen kommer danskarna och efter två år säger de att vi fiskar för mycket kokräka. Jag har svårt att ha sympati med dem.

Charles Olsson: Det danska är ett industrifiske efter räka och det är inte det svenska. Det svenska räkfisket väljer område med större räka. Det har vi alltid gjort. Sen är det också en väldig skillnad på redskap. Danska räkfiskare fiskar för att få med sig allt. De svenska fiskare försöker med selektering för att få med så lite som möjligt av råräkan. Där är en stor bit i förklaringen på det hela.

Reporter: Det som danska fiskare anklagar sina svenska kollegor för kallas för high grading.

Daniel Valentinsson, forskare: High grading är väl inte ett uppenbart svenskt begrepp. Vi brukar använda uppgradering av fångst och det handlar egentligen om uppgraderingen av värdet av fångsten. Har man en begränsad mängd räka att fiska så high-gradar man om man slänger den mindre värdefulla delen av fångsten till förmån av att fånga mer av den mer värdefulla delen av fångsten. Det är definitionen av high-grading – att man skapar ett större värde.

BILD IN: Grebbestad, Fest vid räktrålaran Theres

Reporter: Räkfisket har varit hårt ansatt den senaste tiden. Men trots det finns det dom som satsar. Vi är med på invigningsfesten av räktrålaran Theres i Grebbestad.

En av kockarna denna eftermiddag är räkfiskaren Janne Jansson. Han har i dagarna fått veta att han, som första person i Sverige, är åtalad för att ha kastat räka.

Janne Jansson: Det systemet har ju alltid funnits. Vi har alltid gjort likadant. Slänger i den minsta, minsta räkan som finns. Det andra säljer vi ju. Det vi slänger tillbaka är ringräka, viträka och amerikanare som vi kalla dom. De som vi inte kan sälja.

Men det är väl olagligt att slänga de med?

Janne Jansson: Nej inte viträka och det där men den minsta är ju det...

Reporter: Hur ser det egentligen ut idag inom svenskt räkfiske?

På andra sidan kajen träffar vi Charles Olsson. Han har en lite äldre båt och fiskar nära kusten tillsammans med sin bror.

Sker det utkast inom det svenska räkfisket?

Charles Olsson: Jag kan ju bara svara för mig och vi har inget utkast. Vi har tittat på mängder av sätt att selektera och vi tror att vi har hittat ett sätt att komma ner till den nivå som vi vill vara nu. Men vi har provat väldigt mycket saker. De som vi pratar med mest – jag vet ju vad dom håller på med – jag skulle kunna gå i god för många av dom men jag kan inte gå i god för alla. Utan var och en får faktiskt ta sitt ansvar.

Reporter: Vi åker lite längre ner på västkusten, till Tjörn. Där träffar vi Mathias Ivarsson. Han har två lite större båtar.

Mathias Ivarsson: De som inte fiskar med två båtar... Då ställs du inför valet. Du har tre alternativ. Antingen så high gradar du, eller så är du mindre på havet och det finns de som vill det man vill inte vara på havet så mycket man kanske är halvpensionär eller har ett annat yrke. Man ska veta att det är ytterst få båtar som bara fiskar räka, många har ju andra ben att stå på man har kräftfiske och fiskfiske. Det kanske räcker för dem att ha räkfiske en vecka i månaden, man behöver inte peka ut dem för att de kastar för det. Och så har man tredje alternativet och det är att köpa på sig mer räka.

BILD IN: Räkgrafik

Reporter: Grunden till problemet ser ut såhär.

Den övre räkan kallas kokräka. Den undre råräka. De är samma typ av räka - nordhavsräka. Inte jättestor skillnad i storlek men desto mer i pris. Den större räkan kokas ombord o kan på ett ungefär inbringa mellan 100 till 200 kr/kg, ibland mer. Den mindre bara runt 20kr/kg.

Den allra minsta räkan kallas lus eller gny. Och den är svår att fånga på bild eftersom den kastats tillbaka i havet igen då det inte finns nån som vill köpa den. Så ser det ut i både Danmark och Sverige. Den som vill tjäna pengar vill med andra ord ta i land så mycket av kokräkan som möjligt. Och just det har svenska fiskare varit bättre på än de danska

Daniel Valentinsson, forskare: Vi har legat på runt 50 procent råräka och 50 procent kokräka i Sverige i lång tid. I 50 års tid har ungefär den fördelningen funnits och det återspeglar inte normalt hur beståndet ser ut. Det borde vara en högre andel råräka.

Men vad är problemet med att high- grada?

Daniel Valentinsson, forskare: Biologiskt är det ju på nåt vis... Utgångspunkten är att det är ett slöseri med resurser helt enkelt. Och sen är det två delar. Det ena är att det juridiskt är olagligt för risken är att man tappar kunskap av vad som egentligen fångas. Sen kan man strikt vetenskapligt säga att för rådgivningen spelar det ingen roll. Har vi bra data vad som fånga oavsett var det tar vägen sen – så kan vi ge bra bedömningar av bestånden ändå. Men frågan är i första hand en juridiskt fråga.

Så juridiskt, moralisk och ekonomiskt...

Ja moral är säkert stor grund också.

Och det är att man kastar mat?

Ja.

Men vad händer med räkan som man kastar? Kan man inte fiska upp den senare?

Nej räka är en sån art där det finns starka indikationer på att den inte gör det, utan den dör.

Vad beror det på?

Att det är en sårbar organism och speciellt de här små räkorna klarar inte av den här fysiska påfrestningen och tryck, skador osv. Räka är inte en art som överlever.

BILD IN: RÄKTRÅLARE

Reporter: Konflikten mellan danska och svenska fiskare är inte en konflikt om överfiske. Det handlar om pengar.

I Sverige har fisket historiskt varit inriktat mot handeln av färska kokräkor. Eftersom fiskarna fått betydligt mindre betalt för råräkorna, fick en del av dem gå tillbaka i havet.

Det danska fisket däremot var riktat mot konservindustrin, därför var man mer inriktad på att landa så mycket som möjligt. Storleken var mindre viktig.

2009 blev det olagligt att slänga tillbaka räkor och det ställde det till problem för svenska fiskare.

Mathias Ivarsson: Svenskt fiske har alltid levt på små volymer. Vi har fiskat på små ransoner, och sen gick vi i land och fiskade inte mer.

BILD IN: RÄKTRÅLARE

Reporter: När Sverige gick med i EU baserades den svenska räkkvoten på ett fiske där all fångst alltså inte landades. Därför fick Sverige en förhållandevis låg kvot i jämförelse med Danmark som inte brydde sig så mycket om hur stor räknan var, så länge den gick att sälja till industrin.

Och när det tidigare helt lagliga utkastet förbjöds blev det svårt för svenska fiskare att kunna försörja sig på den lilla kvoten.

För när man inte kunde slänga tillbaka en del av råräkan och fiska mer kokräka minskade värdet på det man kunde ta i land, kraftigt. Dessutom hade man nu fått konkurrens från danskarna på kokräkemarknaden.

Daniel Valentinsson, forskare: Vi har en lång tradition av räkfiske, 100 år, där de här frågorna inte har funnits på bordet och det tror jag är en del av orsakerna till diskussionen idag. Det har varit ok – alltså inte olagligt att slänga räka de första hundra åren av räkfisket. Och vi har vant oss på ett sätt att fiska och dessutom utnyttja kvoten som gör att det här förbudet skruvar åt tumskrubarna mycket i lönsamhetsaspekten för fisket.

Reporter: För många svenska fiskare har utkastförbudet gjort att kvoten tar slut långt innan plånboken är fylld.

Men danska fiskare menar alltså att svenska fiskare har löst det genom att helt enkelt strunta i förbudet.

Är inte svenska fiskare bara bättre än dig?

Thomas Samuelson: Så skulle det kunna vara men det är det alltså inte.

Jag kan också landa det här som svenskarna har. Jag kan bara ställa om min sorteringsmaskin till att bara ta de stora. Det här stämmer inte. Det stämmer på datorn, på pappret. Men det stämmer inte i verkligheten.

Men om svenskar tar upp lika mycket råräkor som ni gör, vad tar dom vägen då?

I Danmark säger vi att de åker på den blå böljan igen.

Reporter: Thomas Samuelson verkar säker på sin sak.

Men enligt flera svenska fiskare som vi har pratat med är det kanske inte är så konstigt att man lyckas dra upp mer stora räkor.

Man menar att nischningen har gjort att svenska fiskare har utvecklat mer selektiva redskap och helt enkelt inte får lika mycket små räkor i sina trålar.

Vi tar med oss frågan till Sveriges Fiskares Riksförbund .

BILD IN: SFR

Många påstår att man kastar mycket i svenskt räkfiske stämmer det?

Jan Norlenius, SFR: Nej inte med dom siffrorna vi har att ta del utav när dom landar - inga större mängder. Det är lusen i första hand som man vill bli av med.

BILD IN: Kustbevakningen

Reporter: Sen utkast förbjöds 2009 har det bara väckts ett enda åtal för brott mot fiskelagen på grund av utkast av räkor. Och det är inte lätt att veta vem man ska tro på. Kanske är det så att svenska fiskare helt enkelt är bättre än sina danska kolleger på att fiska stora räkor.

Vi bestämmer oss för att åka till Strömstad för att följa med Kustbevakningen ut på fiskerikontroll.

Förra året tog de fram en speciell kontrollstrategi för det svenska räkfisket.

Idag ska de borda en fiskebåt för att kontrollera utrustningen och undersöka hur fångstsammansättningen ser ut.

Kontrollen av räkfiske är prioriterad, men begränsad. Minst 25 räkfiskekontroller ska Kustbevakningen göra varje år. Det motsvarar ungefär en halv procent av det samlade svenska räkfisket.

Hur ofta händer det att ni tar en fiskare på bar gärning med att dumpa räkor?

Philipson, Kustbevakningen: Jag har aldrig gjort det. Man vet ju vad som gäller nu så då skickar man ju inte något överbord när vi står här.

Vi syns ju när vi kommer och man vill ju inte gärna göra något olagligt framför näsan på oss.

Är det där skon klämmer tror du?

Philipson, Kustbevakningen: Ja, om man nu har för avsikt att göra det Jag säger inte att de gör det, men det kan ju vara en anledning till att vi inte har sett det.

BILD IN: Räkdumpning

Reporter: Nej, det är inte lätt att göra skarpa observationer till havs, kustbevakningen har knappast några buskar att smyga bakom.

Men förra året lämnade Havs- och Vattenmyndigheten in en polisanmälan för brott mot fiskerilagen på grund av utkast av räkor. Å det var med hjälp av den här filmen som Kustbevakningen har spelat in från luften som åtal kunde väckas.

Det här är alltså enda gången som de ansvariga myndigheterna har lyckats samla in bevis mot utkast.

Märkte du att de filmade dig?

Janne Jansson: Nej. De låg precis ovanför så det ser vi inte. Det hade vi ingen aning om?

När du såg filmen sen, hur kändes det då?

Janne Jansson: Ja det var inget roligt alls. Men det var en bra film på så sätt (skratt). Men det är tråkigt att fisket ska gå denna vägen. De jagar ju ihjäl oss hela tiden.

BILD IN: Jannes telefon ringer

Janne Jansson: Hav och vatten, Haha.

Reporter: Janne Jansson menar alltså att han inte har kastat ut råräkor utan bara lusen. Men de senaste sex åren har man inte fått slänga ut lusen heller.

Janne Jansson: Det är ju sedan 09 egentligen. Men det har varit slappt egentligen, har det varit och så helt plötsligt smäller det till att nu ska ni fixa det här. Nu kommer nya lagar. Och då står man ju där... "Wow".

Mathias Ivarsson: När det blir ett absolut utkastförbud kan du inte slänga någon lus heller.

Men det kan du ju inte nu heller?

Nej, det kan du inte. Men det finns en viss acceptans för det.

Även hos myndigheterna?

(Nickar)

Så om Kustbevakningen går ombord och ser någon slänga lus så bryr de sig inte?

De har inte gjort det hittills, nej.

Och det har de dokumenterat?

Ja, vi har haft kustbevakningen ombord många gånger, både norsk och svensk och det har gått lus överbord. Nu vet jag inte vad som skulle hända idag om det går lus överbord. Det har ju aldrig varit något problem.

Ola Vesterlund, Kustbevakningen: Då har de kastat den när vi inte är där, känner jag. Jag känner inte igen det att vi skulle ha struntat i det.

Reporter: Men även om Kustbevakningen filmar obemärkt från luften kan det vara svårt att se vad som åker tillbaka i havet. Vi tar kontakt med en fiskare för att prata utkast. När han tror att kameran är avstängd visar han hur det kan gå till ute till havs. Ett system som försvårar Kustbevakningens arbete avsevärt.

BILD IN: Galler i skrov

Maskerad fiskare: Alltså ett hundra procentigt fiske utan något utkast – det tror jag aldrig du kan få. Men givetvis... självklart hade det gått. Vi hade kunnat sätta i land det och det hade säkert kommit någon form av lösning i framtiden om vad man kunnat göra med den. Biogas eller vad vet jag. Då hade ju forskningen fått reda på hur mycket det fiskas egentligen. Det hade ju varit jättebra. Men som det är idag...

Men den (lusen) landar först fysiskt på golvet och sen kör man ut den?

Ja, ni får titta här då.

Då går lusen, viträkan och annat ut där?

Ja, så det blir måsmat.

Det är som en skruv i botten på den.

Då är det inte så konstigt att de inte överlever då. De mosas ut igen?

Ja, när ett flygplan kommer så ska de kunna filma och se räkor, men de ser ju bara en tomtegröt.

Det blir svårkontrollerat.

Det blir löjligt blir det.

BILD IN: Lastrum North Sea

Reporter: Det finns starka ekonomiska incitament för att fortsätta kasta tillbaka lusen i havet. Tar fiskaren i land den ska den nämligen räknas av på kvoten fast den inte ger några pengar. Hade man istället kunnat landa kokräka så hade fiskaren fått mellan 100 och 200 kronor mer per kilo.

Men det är inte utkast av lusen som gör danska fiskare upprörda.

Alla räkor i den här storleken tar ni till vara?

Ja.

Men de som är mindre går överbord?

Ja, de där 3-5%.

Den kastar de nämligen själva ut precis som svenska fiskare. Nej, det handlar om råräkan.

Vi undrar om de danska fiskarna har belägg för anklagelsen om att svenska fiskare också kastar ut fullt ätbara råräkor.

Och när vi tittar på hur mycket kokräka som danska och svenska fiskare landar är skillnaden tydlig. Svenska fiskare landar konsekvent mer kokräka än de danska.

BILD IN: SFR

Jan Norlenius, SFR: Det är ju kokräkan som driver det svenska fisket. Vi har ingen stor råräkemarknad i Sverige. Fångstsammansättningen är ungefär 50/50 idag. 50 kok och 50 rå.

Reporter: Men när vi tittar på förra året så är det inte tal om en fångstsammansättning på 50/50 som SFR:s vice ordförande Jan Norlenius påstår.

Den klart övervägande delen, 66 procent, av den svenska fångsten bestod av den dyrare kokräkan.

I Danmark var förhållandet det omvända. De lyckades bara få 22 procent kokräka.

Och såhär har det sett ut under lång tid i svenskt fiske. Såväl före som efter förbudet.

Har du sett det med egna ögon att de kasta överbord?

Thomas Samuelson: Nej, men de ligger med samma trål som vi gör. De ligger med samma maska som vi gör nu som de kallar selektiva. De är selektiva för de jättesmå räkorna, men inte till råräkorna. Vi ligger och fiskar på samma ställen bredvid varandra, upp och ned. Vart försvinner de då? Det är något som inte stämmer. Vi fiskar fullständigt på samma område. Man kan se på plottern att vi ligger precis bredvid varandra.

BILD IN: Samuelson visar på plottern

Så ni ser de svenska båtarna med ögonen när ni är ute och trålar?

Ja det gör vi bestämt. Det är så tätt.

Så om ni fiskar på samma vatten, har samma utrustning borde inte fångstsammansättningen vara densamma?

Jo, det borde den.

Men det är den inte?

Nej.

Jan Norlenius, SFR: Det beror ju på vad du är ute efter. Det finns ju bestånd på olika ställen som innehåller större och mindre räka och det är bara så att svensken är inte intresserad.

Men danska båtar går ju i samma områden?

Ja, men bara för att havet är blått på ovansida så betyder det inte att det ser likadant ut på botten.

Fredrik Lindberg, SFR: Det finns förklaringar som kan rättfärdiga diskrepanserna sen kan man också göra antagande utifrån samma statistik.

Att det kastas räkor?

Fredrik Lindberg, SFR: Det är korrekt. Ett antagande man inte kan låta bli att göra. Det är hypotetiskt men fisket ska självklart bedrivas på ett lagligt sätt.

Jan Norlenius, SFR: Dessutom har vi en kontrollmyndighet som säger att kontrollen fungerar.

Reporter: Sånär har det låtit de senaste åren. Ord står mot ord och det är svårt att veta vem man ska tro på. Så vi bestämmer oss för att ta det ett steg längre och undersöka jämförbara båtar inom svenskt och danskt räkfiske. Det visar sig att vilka redskap som används, var båtarna har fiskat och när verkar ha en viss inverkan på hur mycket stora räkor man kan fånga. Men bara till liten del. Den stora avgörande faktorn för hur båtarnas fångst ser ut verkar istället vara vilket land de kommer ifrån. Det är helt enkelt någon variabel som saknas.

Daniel Valentinsson är forskare på Havslaboratoriet i Lysekil. Han har arbetat i tio år med vetenskaplig rådgivning till fisket och har forskat på utkast och selektivitet.

Kan siffrorna förklaras med att man riktar sitt fiske?

Daniel Valentinsson, forskare: Till ganska liten del

Kan det förklaras med vart man fiskar?

Till ganska liten del.

Hur man fiskar, med vilka redskap?

Till ganska liten del det också.

När man fiskar?

Till liten del.

Allt det här sammantaget. Kan det förklara hela skillnaden i fångstsammansättning?

Nej det kan den inte. Och det tror jag inte någon tycker heller.

Jag tror att det är ganska bred konsensus om att detta är ett problem. Det har ju gjorts utredningar och officiella dokument som indirekt erkänner att det är ett problem. Men vem som gör det och när är en helt annan fråga. Men tittar man på det stora hela så är det ett problem.

BILD IN

Reporter: Under ett bra år - när det finns mycket stora räkor - går det att få omkring femtio procent kokräka i fångsten. Mer selektivt än så är inte räkfisket idag, enligt Daniel Valentinsson.

Men det är ett bra år. 2014 dominerades av små räkor. Ändå var det bara åtta av 62 svenska räkfiskebåtar som landade mer råräka än kokräka.

Frågan har blivit något av ett moment 22. För trots att den svenska kvoten baserades på ett fiske med lagligt utkast omförhandlades den aldrig när det blev olagligt 2009.

Helt plötsligt var det många som skulle dela på en kaka som inte längre var lika mycket värd eftersom även råräkan och lusen nu skulle tas i land.

Men eftersom utkast är ett lagbrott vill fiskarna inte erkänna att det förekommer och därför har också debatten om den svenska kvoten uteblivit. För den som erkänner att kvoten är för liten, erkänner indirekt att svenskt fiske inte bedrivs på ett lagligt sätt.

Mathias Ivarsson: Jag har tänkt på det den här veckan. Jag har hela tiden reagerat när våra företrädare har förnekat utkastet och jag har tyckt att det var fel. Men med facit i hand har jag insett att det var rätt. Därför att jag har suttit på myndigheten och talat om vad det handlar om att det finns ett utkast och vad som behöver göras. Jag har skickat skrivelser till myndigheten där jag har talat om hur allting ligger till och man har valt att blunda för det. Och när fisket kommer och säger att vi har ett problem vi måste ta tag i det här och man struntar i det, vi fick inget gehör utan man väljer att stoppa huvudet i sanden, då är det bästa man kan göra, det är att förneka det helt enkelt.

Det känns så alltså?

Mathias Ivarsson: Ja så känns det. Vi kan ju inte... Det hade varit en sak att om vi hade sagt att såhär är det och nu gör vi något gemensamt för att komma till reda med detta, men ingen vill göra någonting. Varför ska vi då försöka, då måste vi försöka överleva bara...

Reporter: Frågan är om svenska fiskare verkligen har fått en chans att överleva på att fiska lagligt.

För trots att utkast har varit olagligt i sex år var det först efter att Världsnaturfonden gav Nordhavsräkan rött ljus i februari 2014 och räkfisket blev aktuellt i media som regeringen gav de ansvariga myndigheterna i uppdrag att ta fram en särskild strategi för räkfisket.

Men då med fokus på kontrollen, inte på lönsamheten.

Ingemar Berglund HaV: Jag tycker att vi har gjort ganska stora framsteg med kontrollstrategin.

Hur många har polisanmälts?

Ingemar Berglund HaV: Vi har bara gått in med en åtalsanmälan.

Hur länge har det varit olagligt?

Ingemar Berglund HaV: Sedan 2009.

En person på sex år?

Ingemar Berglund HaV: Ja, det illustrerar ganska väl hur svårt det är att göra sådana här observationer. För det finns mängder av lagliga utkast.

Inte inom räkfisket?

Ingemar Berglund HaV: Nej, inte när det gäller mindre räka. Men räkan är speciell det är svårt att mista för fisk. Men kontrollen är svår och kostsam och än så länge är det bara en åtalsanmälan vad gäller high-grading.

Så vi har en åtalsanmälan och enligt ICES kastas hundratals ton ut varje år. Och du tycker ändå att kontrollen fungerar?

Ingemar Berglund HaV: Kontrollen hade kunnat vara bättre men måste sättas ihop med hur mycket samhället vill betala för kontrollen. Det är inte myndigheten som begår förseelsen, utan fiskaren. I bästa fall accepterar han de regler som finns. Men kontrollen behövs.

Fredrik Lindberg, SFR: Om vi är nöjda med reglerna som finns? Att svara jakande på den frågan är som att svära i kyrkan.

Jan Norlenius, SFR: Vi är sönderreglerade generellt.

Reporter: Och här ligger själva kärnfrågan. SFR vill inte erkänna utkast, men OM det skulle finnas utkast menar man att det beror på att reglerna är dåliga.

Med tanke på att svenska fiskare alltid har fiskat med utkast så gav det ju en väldigt liten kvot i förhållande?

Ingemar Berglund HaV: Absolut!

Blir det inte delvis ett lagbrott skapat av staten och EU då?

Ingemar Berglund HaV: Det är frågan om det är ett lagbrott som skapats av staten eller om staten har skapat en svår situation för räkfiskarna. Det kan man naturligtvis fråga sig och fundera kring. Jag har ingen uppfattning i den frågan. Jag har själv funderat att det ligger som en grundläggande orsak. Det hade varit en framgång om man hade lyckats hantera den situationen. Då hade svenskt räkfiske haft en gynnsammare situation.

Reporter: Det är svårt att reda ut vem som bär ansvaret för att situationen ser ut som den gör idag. Och det är kanske därför som det har gått så trögt med förändringarna.

Den svenska kvoten fastställdes redan 1995 när Sverige gick med i EU och baserades på hur mycket som landades under åren 1991-1993. Nu 20 år senare har spelreglerna förändrats, i och med utkastförbudet av räka, men ändå har kvoten inte omförhandlats.

Den relativa stabiliteten, alltså hur mycket Sverige får fiska i förhållande till andra länder, är alltså fortfarande densamma.

Jan-Olof Larsson har varit socialdemokraternas fiskepolitiska talesperson sedan 2002.

Svenskarna hade ju fiskat på ett annat sätt. Ett sätt som var lagligt och sen satte man en kvot efter det fisket där man missar en stor del av fisket. Har man inte gjort en hel yrkesgrupp kriminell då?

Jan-Olof Larsson (S): Jo.

Utan att ens ge dem en chans...

De har ju själva varit med och bäddat litegrann utifrån fiskesättet. Men vi gjorde jäkla dåliga förhandlingar.

Vad gäller räkkvoterna mellan länderna har Sverige fått en kvot på 14 procent. Är inte det orättvist?

Ingemar Berglund, HaV: Jag tycker att det är en relevant fråga att ställa. Men jag kan inte svara på vilka möjligheter som finns att göra något åt det.

Varför då?

Ingemar Berglund, HaV: Vad som liksom ingår i en sån här förhandling och vad som skulle vara en tillräckligt stor anledning att omförhandla detta. Jag har inte någon bra uppfattning om hur det eset skulle byggas upp. Men det är en relevant fråga som delvis förklarar varför vi ligger där vi ligger idag. Det kanske var så att ingen tänkte på det när high grading-förbudet infördes. Det ligger väl nära till hands.

BILD IN

Men då gjorde vi bort oss lite när vi förhandlade kvoten?

Jan-Olof Larsson (S): Absolut! Vi skulle ha råfiskat de två sista åren bara och tagit upp allt. Inte sett till varken miljö eller något annat, bara sopat upp. Då hade vi fått högre kvoter.

Rep: Vi har pratat med fiskare som har fått sluta för att de försökte följa reglerna och fiska ärligt, men att det helt enkelt inte gick ihop ekonomiskt.

Ingemar Berglund, HaV: Det låter ju inte helt otroligt om man säger så.

BILD IN: Swedish Maritime Day 2015

Jan-Olof Larsson (S): Min ambition är helt klart att vi skulle ha en större andel av fisket här i Skagerrak och Kattegatt. Det vill jag se. Och för att jag ska kunna få se det måste jag ju övertyga mina partikamrater, min landsbygdsminister när han ska åka ner och förhandla. Han måste tro på det här.

Menar du att man är oense inom det socialdemokratiska partiet om fiskepolitiken?

Nej, det är man inte. Frågar du vem som helst på 112 riksdagsledamöter och de inne på departementet så säger de att Jan-Olof Larsson har de frågorna. Men Jan-Olof Larsson måste ju övertyga Bucht och våra tjänstemän. Framförallt de opolitiska tjänstemännen som sitter på departementet. Det är ju de som förhandlar oftast.

Mathias Ivarsson: Det lilla jag har erfarit av internationella sammanhang så är det nog bortkastad tid. Du kommer ingen vart med det. För det är förhandlingar på den nivån och pengar i den omfattningen att du kommer ingen vart.

Är det inte bara en fråga om politisk vilja att ändra kvoterna?

Charles Olsson: Ja, det är klart. Men jag skulle vilja se det landet som kan tänka sig att släppa till nånting som man äger idag till nån annan stat för att de ska kunna fiska mer. Det är väl politiskt självmord i det landet.

Reporter: Nej fiskarna verkar inte ha något hopp om att Sverige ska få en större del av kakan. Och konflikten ligger inte bara mellan myndigheterna och fiskarna.

Också inom det svenska fisket finns en konflikt mellan de som vill ha kvar det småskaliga fisket som det är, och de som vill öppna för en marknad där man köper och säljer fiskerättigheter.

Det har blivit en dragkamp som inte leder någon vart.

Daniel Valentinsson, forskare: Vi vet vilka volymer vi har. Vi vet vad de kan inbringa i pengar. Och vi vet hur många sysselsatta människor vi har och vad deras båtar kostar. Så de här ekonomiska analyserna som är gjorda pekar på att det här är ett problem i räkfisket och fisket själva håller med om det. Fisket själva vill ha nån typ av omstrukturering. Debatten som pågår nu är om det ska göras marknadsvägen eller någon annan väg. Om man ska kunna köpa och sälja kvoter. Diskussionen mellan de som tycker att detta är en bra idé och de som tycker att det är en jättedålig idé. Däri ligger den stora krocken. Jag tror att man är överens om problemet, men hur man ska lösa det är den nya knuten som har uppstått.

Det enda jag är lite konfunderad över är... Varför kan man inte ta ett kort beslut från politiken att såhär ska ni göra?

Jan-Olof Larsson: Hade jag varit, nu får du stänga av den (pekar mot kameran). Hade jag varit landsbygdsminister så hade jag gjort det. Men det är miljöministern som ger dem uppdraget. Det är också jävla skit.

Det är Miljöpartiet då?

Ja, det är Åsa Romson som skriver regleringsbrevet.

Daniel Valentinsson, forskare: Det har ett pris att Sverige vill ha allting och vi har inte utrymme för det. Vi vill ha lönsamt fiske, många sysselsatta och båtar som går in och ut ur hamnarna i turistorterna. Däri ligger utmaningen. Kan man få allt det på en gång? Danmark har ju valt det ena extremexemplet med ett tiotal stora båtar som är ganska anonyma i samhället. De fyller inte den funktionen som de har gjort här, det är ju synonymt med Bohusläns identitet. Och det är precis det som räddiskussionen handlar om också, även om inte det kommer upp till ytan.

Men finns det mycket påtryckningar inom den här förvaltningen utifrån att ni måste ta hänsyn till det här och det här?

Jättemycket! Det finns regioner som där vi är nu - i norra Bohuslän - som trycker på mycket på bevarande av mångfalden och många små båtar. Medan det finns andra krafter som kanske går mer åt marknadshållet.

Gör det det svårt för förvaltaren att göra något åt reglerna?

Daniel Valentinsson: Det gör det främst svårt för politikerna att göra något åt reglerna. Men det är här bollen ligger. Hos myndigheter och politiker att staka ut en väg för att komma vidare för jag tror att problemet är identifierat men lösningen är smärtsam att föra vidare.

Ingemar Berglund, HaV: Man kan lösa det på olika sätt en politisk fråga regeringen har det i sin hand.

Men är det myndigheterna eller politikerna som bestämmer?

Jan-Olof Larsson (S): Jag tvekar där... jag tvekar där...

Kan du förstå att folk blir upprörda av att man kastar ut räkor som man kan äta?

Mathias Ivarsson: Ja, det kan jag förstå. Men hade det varit så att det hade funnits möjlighet för mig eller för någon annan. Hade det funnits möjlighet för han som gjorde det just då att inte göra det. Att driva ett lagligt fiske ekonomiskt. Om det hade funnits de möjligheterna då hade jag förstått det. Men när det inte finns möjlighet för en fiskare att driva sitt fiske lagligt och göra det på rätt sätt då måste man välja... Antingen så har man inget fiske eller så... Nej jag vet inte det blir väldigt svår debatt det här.

Reporter: Och det lär inte bli lättare. För de kommande åren ska EU:s fiskepolitik förändras. Samma regler som finns i räkfisket idag ska börja gälla allt fiske. I princip allt som fångas ska i land.

Politiker och myndigheter har en del att diskutera.

BILD IN: Grebbestad, fest vid räktrålären Therés

Vad blir det för mat här då?

Janne Jansson: Det blir fisksoppa. Det blir det idag.

Med räkor förstås?

Ja, det är klart och svensk torsk, egenfångad. Det blir det. Så det ska bli gott.

EFTERTEXTER

SLUT

3. Analys

2009 blev det olagligt att kasta ut räkor. Men först efter att Världsnaturfonden gav räkan rött ljus förra året togs beslut om att stärka kontrollen.

Detta trots att problemet länge varit välkänt för politikerna och de ansvariga myndigheterna.

Enligt Internationella havsforskningsrådet ICES:s beräkningar har svenska fiskare de senaste åren kastat ut 200-700 ton räka. Årligen.

Företrädare för räkfisket menar dock att problemet är uppblåst. Därför har debatten stannat vid om det förekommer utkast i någon större omfattning, istället för att handla om vad som bör göras åt det.

Vi har undersökt alla registrerade landningar av räka som gjorts av svenska och danska räkfiskare i Skagerrak och Kattegatt. Fångsten för en genomsnittlig svensk båt förra året innehöll 66 procent kokräka. I Danmark var samma siffra 22 procent. Det visar vår undersökning.

Från svenskt håll har den svenska nischen mot kokräkemarknaden och ett mer selektivt fiske framhållits som en anledning till den stora skillnaden.

Så vi bestämde oss för att undersöka båtar som har fiskat inom samma område, under samma tid på året och med samma maskstorlek i trålen. Det visar sig att vilken maskstorlek som använts, när fisket har bedrivits och var det har bedrivits spelar en viss roll för hur mycket kokräka du kan fånga. Men vår undersökning visar tydligt att den stora avgörande faktorn är från vilket land fiskebåten kommer.

Grunden till problemet stavas bristande lönsamhet.

Svenskt fiske har historiskt mycket riktigt varit nischat mot kokräka. Förr i tiden betydde det att svenska fiskare fiskade liten mängd för att hålla upp priset, och inte tog i land all råräka. Utkast har historiskt inte setts som ett problem och var lagligt fram till 2009.

När Sverige gick med i EU baserades alltså den svenska kvotandelen av räkfisket på ett fiske där små kvantiteter räka hade landats och ett fiske med lagligt utkast. Därför fick Sverige en förhållandevis låg kvotandel. Av räkfisket i Skagerrak och Kattegatt har Norge 60 procent, Danmark 26 procent och Sverige 14 procent.

Men trots att spelreglerna förändrades i och med utkastförbudet 2009 omförhandlades inte kvoten. Varför kan vi bara spekulera i. “Det kanske var som så att ingen tänkte på det”, som Ingemar Berglund, chef på fiskeriförvaltningen på Havs- och vattenmyndigheten, kommenterar saken.

Men vi vet att konsekvensen som följde var att den svenska kvoten minskade kraftigt i värde. För ett kilo kokräka får fiskaren nämligen omkring sju gången mer betalt, än för ett kilo råräka. För att inte tala om den allra minsta räkan, lusen, som inte har något värde alls för fiskaren idag. Enligt gällande regler ska den bara i land för att räknas av på kvoten. Sedan kan den köras till soptippen.

Vi ska inte glömma att svenska fiskare själva har varit med och bäddat för situationen genom att inte landa all fångst. Men kanske ligger en del av förklaringen till de ansvariga myndigheternas och politikernas underlåtenhet att agera – trots att utkastet varit både omfattande och välkänt under de sex år som det har varit olagligt – i det faktum att svenska räkfiskare sattes i en problematisk situation till följd av att kvoterna inte omförhandlades när utkastförbudet infördes.

Nu befinner vi oss i ett läge där branschen å ena sidan inte vill erkänna att det finns ett problem och å andra sidan vill se åtgärder för att komma till bukt problemet.

Att Sverige skulle lyckas omförhandla sin kvotandel är inte troligt. Istället kan vi nog förvänta oss strukturella förändringar av den svenska räkfloTTan. För den ekonomiska verkligheten är krass. Det är helt enkelt för många som ska dela på en för liten resurs och incitamenten till utkast är ekonomiska.

Nu finns att ta ställning till hur det ska lösas. Och här går åsikterna isär både inom fiskeflottan och mellan politiker. Det finns de som anser att mest fokus ska läggas på att bevara de kustnära båtarna och det finns de som anser att mest fokus måste läggas på att marknadsanpassa fisket.

Faktum är dock att problemet är identifierat. Nu återstår att välja lösning.

4. Metodrapport

4.1 Inledning

I februari 2014 rödlyste Världsnaturfonden (WWF) nordhavsräkan i sin konsumentguide, bland annat på grund av utkast och hård uppgradering inom det svenska räkfisket. De mindre räkorna, råräkan och lusen, menade WWF, kastades tillbaka i havet med mycket stor dödlighet som resultat. I slutet av april i år kunde vi, som en del i detta arbete, avslöja att även Artdatabanken lyft upp nordhavsräkan som "nära hotad" på sin rödlista över arter med risk för utrotning (se Bilaga 3). WWF:s rödljus och Artdatabankens rödlista fick stort medialt genomslag och räkans vara eller icke-vara som en självklar svensk delikatess kom att diskuteras flitigt i den debatt som följde. Att drygt 12 000 personer, bara på SVT:s hemsida, bemödade sig att svara på frågan om de tänker fortsätta äta räkor eller inte tar vi som intäkt för att ämnet är relevant och är ett som engagerar.

Debatten och mediabevakningen som följde präglades inte sällan av stor polarisering mellan de deltagande debattörerna och många direkt motstridiga uppgifter om räkbeståndets beskaffenhet och yrkesfiskarnas förehavanden till sjöss. Som konsument av nordhavsräkan har det med andra ord varit svårt att skaffa sig en tydlig bild om var problemen finns inom det svenska räkfisket och var sanningen ligger därom.

Trots denna livliga debatt i media under flera års tid har journalistiken inte lyckats förmå presentera en tydlig bild av situationen inom det svenska räkfisket. I samtal med Daniel Valentinsson, forskare på SLU, berättade han om hur människor ringt till honom för att de är så förvirrade angående hur det står till med den svenska räkan. Samtidigt som alltså allmänheten på eget bevåg söker information direkt från forskarna springer journalister till kocken Leif Mannerström (Moestedt, 2014, 5 februari) och andra opinionsbildare som får säga rena felaktigheter om hur det står till med räkfisket - utan att bli motsagda (Jungmar, 2015, 24 april).

Vårt mål är att berätta hur det faktiskt står till i det svenska räkfisket - inte hur enskilda personer vill att det ska vara. Vi vill bidra till att svenskarna i allmänhet blir mer upplysta i frågan och ge dem möjlighet att själva kunna ta ställning till om de kan äta räkor med gott samvete.

4.2 Syfte

Vi vill undersöka om det verkligen förhåller sig så som det har antytts i mediabevakningen, att svenska fiskare trotsar förbud mot utkast och uppgradering av fångsten. Genom att jämföra fångstdata, fiskeredskap och geografisk placering mellan svenska och danska fiskare vill vi i möjligaste mån försöka kartlägga förekomsten och omfattningen av denna olagliga verksamhet. Denna typ av jämförelse har oss veterligen inte gjorts tidigare från ett journalistiskt perspektiv. Mediabevakningen av utkastet har, i den mån det har förekommit, alltid slutat med ord mot ord. Detta ämnar vi ta oss förbi.

Syftet med vårt arbete är att systematiskt undersöka om den svenska yrkeskåren inom räkfisket håller sig till de lagar och regler om förbud mot uppgradering av fångst som föreligger, samt parallellt undersöka vilka bakomliggande orsaker som gjort att räkfisket idag ser ut som det gör. Vi hoppas vår granskning ska kunna reda ut en hel del felaktigheter som fortfarande figurerar i media men även ge bränsle åt en förnyad debatt om räkfiskets utveckling och vad som bör göras framöver. En nyanserad debatt som förhoppningsvis rör sig bortom polemikens grunda vatten och som även skulle kunna intressera och inkludera utländska medier, politiker och tyckare.

4.3 Frågeställning

Frågeställningarna som ligger till grund för vårt arbete är:

Sker det olovligen utkast av räkor inom det svenska räkfisket?

Vilka är i sådana fall de bakomliggande orsakerna?

För att kunna svara på ovanstående frågeställningar har vi jämfört det svenska räkfisket med det danska med hjälp av följande frågeställningar:

Är det någon skillnad mellan den svenska och den danska räkfiskeflottans fångstsammansättningar?

Var någonstans bedriver svenska och danska räkfiskare sitt fiske efter nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt?

Vad använder man för maskstorlekar?

Hur ser de respektive fiskerationernas kvotsystem ut för räkfisket?

4.4 Bakgrund

4.4.1 High-grading och Utkast

Sedan 2009 är det olagligt med så kallad uppgradering eller high-grading av fångst av fisk och skaldjur i Skagerrak och Kattegatt (Havs- och vattenmyndigheten, 2013; EG 43/2009). Uppgradering innebär att yrkesfiskarna kastar tillbaka sådan del av fångsten i havet som man får mindre betalt för. Man kan på så sätt fortsätta fiska, utan att fylla sin kvot, för att öka den ekonomiska avkastningen per fiskeresor med den del av fångsten som man får mer betalt för.

Fångsten inom räkfisket består i huvudsak av olika stora och små räkor som schematiskt delas in i tre grupper: kokräkor, råräkor och lus eller gny. Den större räkan, kokräkan, kokas ombord för humankonsumtion och betingar ett högt pris på den svenska marknaden. Den något mindre räkan, råräkan, fiskas för beredningsindustrin och betingar ett mycket lägre pris som bara motsvarar en sjundedel av priset för kokräkan (Ulmestrand, 2013). För den minsta räkan, lusen eller gnyt, finns det idag ingen avsättning, varför den inte heller betingar något ekonomiskt värde för fiskaren.

2013 enades EU om en förändrad gemensam fiskeripolitik (GFP) som trädde i kraft den 1 januari 2014. I den beslutade man att införa en så kallad landningsskyldighet för all fisk och skaldjur. Det vill säga, all fångst som fiskaren fiskar upp skall tas i land och räknas av på yrkesfiskarnas kvoter. Detta för att öka incitamenten för fiskarna att fiska mer selektivt (Havs- och vattenmyndigheten 2014:28; EU-kommissionen, 2015).

Landningsskyldigheten kommer att införas i olika steg för olika arter fr.o.m. den 1 januari 2015 och skall vara helt genomförd för alla arter senast 2019 (Havs- och vattenmyndigheten 2014:5). Enligt utkastplanen för den nya gemensamma fiskeripolitiken skall landningsskyldigheten för nordhavsräkan träda ikraft någon gång under 2016 (EU 1380/2013).

Men för nordhavsräkan har det i praktiken redan funnits en landningsskyldighet i Skagerrak och Kattegatt sedan införandet av high-gradingförbudet 2009. För fiske i Skagerrak och Kattegatt har det innan EU:s nya GFP, förutom ett high-gradingförbud, också funnits en så kallad återutsättningsskyldighet som inneburit att fiskaren varit tvungen att kasta tillbaka den del av fångsten som bland annat understigit minimimåttet för den gällande arten. Död eller levande (FIFS 2004:36). Men då nordhavsräkan inte har ett minimimått gäller inte återutsättningsskyldigheten för räkan. Det innebär alltså att all nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt, oavsett storlek och betingat värde, enligt lag skall landas sedan man införde high-gradingförbudet 2009.

4.4.2 Fiskekvoter

Fiskesystemet inom EU bygger på begränsningar av fiskemöjligheterna, eller kvoter som det också kallas, för de mest kommersiella arterna, däribland nordhavsräkan. Kvoterna bestämmer den totala tillåtna fångstmängden, Total Allowable Catch (TAC), av en art och bygger på vetenskapliga råd från det Internationella Havsforskningsrådet (ICES) och den Vetenskapliga, tekniska och ekonomiska kommittén för fiskerinäringen (STECF). Kvoterna beslutas inför varje nytt år av fiskeministrarna i det europeiska rådet (EU-kommissionen, 2015). Delar någon medlemsstat i EU fiskevatten med andra länder utanför EU, som i fallet med nordhavsräkan i Skagerrak där Norge också bedriver fiske, sker kvotsättningen i bilaterala förhandlingar mellan EU och Norge. Därefter tilldelas de olika nationerna var sin kvot baserat på den så kallade relativa stabiliteten. Det innebär att varje nations kvotandel baseras på hur mycket landet fiskat av en viss art under en historisk referensperiod. I samband med inträdet i EU tilldelades Sverige en kvot för räkfisket som baserades på ett medeltal av de svenska fångsterna från åren 1991, 1992 och 1993 (Kåmark, B., personlig kommunikation, 23 april 2015). Vilket gav en kvot för Sverige som motsvarar 14 procent av den totala tillåtna fångsten av nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt. Detta är att jämföra med Danmarks och Norges kvoter som ligger på 26 respektive 60 procent i samma vatten. (ICES, 2014; Havs- och vattenmyndigheten, 2015; MSC, 2015:15)

4.4.3 Olika förvaltningssystem

Hur de nationella kvoterna sen förvaltas är upp till varje enskild medlemsstat att besluta om, inom ramarna för EU:s gemensamma fiskeripolitik. I Sverige är det staten som sedan 2013, genom Havs- och vattenmyndigheten (HaV), ansvarar för att fördela de nationella kvoterna på de 62 svenska räkfiskebåtar som fanns 2014 (FIFS 2004:25; Havs- och vattenmyndigheten, 2014). Varje fartyg delas in i en ransoneringsklass efter hur mycket de har fiskat, A-E, och får därefter månatliga kvoter att fiska. HaV ansvarar sen för att den månatliga ransonen inte överfiskas varvid ett fiskestopp kan införas.

I Danmark har man sedan 2009 infört en annan modell där man, genom att göra kvoterna säljbara mellan yrkesfiskarna, överlåter fördelningen av kvoterna och regleringen av fiskeflotta till marknadskrafterna (Nordiska ministerrådet 2009:27). Detta delvis för att komma till bukt med problem med high-grading och utkast inom det danska s.k. demersala fisket där räkfisket ingår. Modellen kallas för ITQ - Individual Transferable Quotas – Individuellt överförbara kvoter och innebär att fiskarna själva kan köpa och sälja kvoter sinsemellan. Modellen har inneburit en kraftig

minskning av antalet fiskefartyg inom det danska räkfisket från 138 stycken 1987 till 10 fartyg 2014 (ICES, 2014:4).

4.4.4 Forskning och litteratur

Utkastproblematiken har tidigare tagits upp av olika aktörer, i olika former och på olika nivåer. Det rör sig om utredningar som genomförts av myndigheter på uppdrag av regeringen eller egeninitierade genomlysningar av riksrevisionen. Forskningsrapporter från olika institutioner eller publikationer från miljöorganisationer som alla, direkt eller indirekt, vidrör förekomsten av och problemen med utkast av nordhavsräka.

Utkast

På Havslaboratoriet i Lysekil, som formellt ligger under Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU), arbetar forskaren Mats Ulmestrand. Han ingår också i det internationella havsforskningsrådet (ICES) där hans forskning bland annat ligger till grund för de beståndsuppskattningar som görs i samband med kvotförhandlingarna mellan EU och Norge. Han har författat en mängd artiklar om räkbeståndet i Skagerrak och Kattegatt och utkastet av räka inom det svenska fisket. I en rapport från 2013 beskriver han hur den stora prisskillnaden mellan den kokta och den råa räkan tillsammans med det svenska förvaltningssystemet sannolikt är två pådrivande faktorer till förekomsten av utkast inom det svenska fisket (Ulmestrand 2013:1-2). Alltså att de begränsade fiskemöjligheterna per fartyg tillsammans med en stor prisskillnad för olika storlekar av räka har bidragit till att det finns ekonomiska incitament för den enskilda fiskaren att uppgradera sin fångst. Vidare skriver han att de uppskattningar av utkastkvantiteten av räka som finns för både Sverige och Danmark baseras på ombordprovtagningar genomförda av Havslaboratoriet och deras danska motsvarighet, efter samtycke från de aktiva fiskarna. Uppskattningen görs genom att mäta den proportionerliga storleksfördelningen från stickprov från fångsten som sedan jämförs med hela den registrerade och landade fångsten (2013:1-2). Årligen genomförs 25 ombordprovtagningar i Sverige vilket motsvarar ungefär 0,5 procent av den totala svenska fiskeansträngningen för fiske av räka (HaV 2014:10).

Utkastet av räka inom svenskt räkfiske har under perioden 2008-2013 uppskattats av ICES och Havslaboratoriet till mellan 231-671 ton/år. Vilket motsvarar mellan 12-30 procent av den totala fångsten varje år. Medan det danska utkastet uppskattas till 5 procent av den totala fångsten. Detta på grund av att det danska räkfisket i praktiken inte begränsas på samma sätt som det svenska görs av de kvotbestämmelser som finns (Ulmestrand 2013:1).

På grund av den så kallade observatörseffekten som innebär att fiskare inte betar sig som de brukar när observatörer är ombord skriver Havs- och vattenmyndigheten (HaV) och Kustbevakningen (KBV) i sin rapport om en gemensam kontrollstrategi för det svenska räkfisket att uppskattningarna "...är att

betrakta som konservativa.” (2014:11). Man öppnar med andra ord för att utkastet inom det svenska räkfisket kan vara mer omfattande.

Under 2014/2015 har miljöcertifieringsföretaget MSC – Maritime Stewardship Council – i en förstudie undersökt möjligheten med att certifiera det svenska räkfisket som hållbart efter att en ansökan inkommit företaget från Göteborgs fiskauktion. I sin preliminära rapport pekar MSC på utkastet av den mindre räkan som någonting som sker med systematik inom det svenska räkfisket (2015:5). Vidare föreslår MSC att räkfisket skall bli certifierat som hållbart under villkoret att näringen själva skall vidta åtgärder som minimerar eller stoppar utkast inom en fyraårs period (2015:159).

Konflikter inom räkfisket

Jämförelser mellan det svenska och det danska räkfisket är intressant då de bygger på två helt olika förvaltningssystem. Ett där staten förvaltar och reglerar fiskemöjligheterna för fiskaren och ett där fiskarna själva, genom att köpa på sig kvoter, bestämmer hur mycket de kan få fiska. Det är också just därför det är extra intressant då eventuella skillnader i t.ex. fångstsammansättning, de båda fiskeflottorna emellan, skulle kunna tillskrivas de förutsättningar som de olika systemen ger upphov till. Det finns dock även andra aspekter att titta på av fisket än nominella landnings- och fångstsiffror. Isabelle Romedahl skriver i sin kandidatuppsats ”Inget träd får växa till himlen” (2014) om olika synsätt som de olika yrkesfiskarna har på sina egna verksamheter inom det svenska och det danska storskaliga räkfisket. I sin uppsats har hon intervjuat svenska fiskare från södra Bohuslän och svenska fiskare som numera fiskar på danska kvoter och funnit att det finns ett visst samförstånd dem emellan vad gäller bristerna i det svenska förvaltningssystemet och införandet av säljbara kvoter i Sverige. Hon finner också att den konflikt som rör den svenska förvaltningen snarare är en intern konflikt inom den svenska yrkeskåren. Där fiskare som bedriver det mer storskaliga fisket i södra Bohuslän, och som betraktar sin fiskeverksamhet utifrån ett traditionellt företagsekonomiskt perspektiv, förespråkar en avreglering av fisket. Medan de småskaliga fiskarna i norra Bohuslän som, enligt Romedahls informanter, betraktar sina fiskeverksamheter utifrån ekologisk hållbarhet och ideologiska drivkrafter, förespråkar ett bibehållet förvaltningssystem av idag.

Fiskerikontroller

2008 genomförde Riksrevisionen en granskning av fiskeförvaltningen i Sverige. Man fann en rad brister i myndigheternas kontroll såväl på land som till sjöss. Man menade att fiskarna utan svårigheter kunde vänta med att fylla i fångstuppgifter i loggböckerna till dess att de förstod att en kontroll var på gång. (2008:71) Vidare menade man också att antalet fiskerikontroller var få och att bland annat detta bidrog till att fiskare kunde undvika att bli kontrollerade (2008:72). På uppdrag av regeringen skrev HaV och KBV 2014 en rapport om en gemensam kontrollstrategi för räkfisket bland annat med anledning av utkast av räka. Man skrev att de kontrollåtgärder som hade kunnat åstadkomma en full

kontroll av räkfisket antingen skulle kunna vara observatörer ombord vid samtliga fiskeresor eller kameraövervakning till sjöss, men att det saknades resurser, politisk vilja och legal grund för att genomföra dessa åtgärder (Regeringsuppdrag L2014/715/JFS, 2014:16-17) De noterar att man ännu inte lyckats påvisa att det förekommit någon överträdelse mot high-gradingförbudet genom den svenska sjö- och landningskontrollen. Anmärkningsvärt nog skriver de också att det, det rättsliga läget till trots, är osäkert om man överhuvudtaget kan lagföra någon för överträdelse mot förbudet (2014:10) då det saknas en tydlig koppling mellan EU-lagstiftning och straffbestämmelserna i fiskelagen (KBV instruktion 2015:6). Antalet kontroller till sjöss inom det svenska räkfisket uppgick 2014 till 30 stycken. Kustbevakningen anser dock inte att en bättre kontroll bygger på ett ökat antal kontroller till sjöss utan på en ökad kvalitet för varje kontroll. (2014:18) Så med anledning av regeringsuppdraget och ökat fokus på kontroll och övervakning som följt har Kustbevakningen påbörjat ett arbete med att utforma vissa nya och tydligare rutiner för att öka kvaliteten vid sjökontrollen av räkfisket, det kvantitativa målet för kontrollerna till havs ligger dock på 25 för 2015 (Tillsynsplan fiskerikontroll 2015, Havs- och Vattenmyndigheten och Kustbevakningen 2014:16). Dessa rutiner innehåller bland annat stickprovtagning, uppgiftsinsamling av storleksfördelning samt att KBV ska kontakta den berörda fiskaren innan inspektion för att meddela att man avser att komma ombord och utföra kontroll (KBV instruktion 2015:2-3).

2014 tog Havs- och vattenmyndigheten fram en rapport tillsammans med Jordbruksverket för att utreda lönsamheten inom svenskt fiske (Balansen mellan fiskeflottan och tillgängliga fiskemöjligheter, 2014) och ta fram tänkbara åtgärder som kan påverka balansen mellan flottan och fiskeresurserna. Myndigheten konstaterar att räkpriset fördubblats sedan 2008 (2014:13), men att det finns en överetablering inom räkfisket (2014:35). Överetablering är ett ekonomiskt begrepp som syftar till antalet sysselsatta inom en näring i förhållande till resurserna. Med andra ord hur många som ska dela på det infiskade värdet. Det är främst de större räkfartygen, dvs. de över 24 meter, som lider av överetableringen. Av de 13 större räkbåtarna i Sverige har alla ett negativt förädlingsvärde. Bland de mindre, dvs. de under 18 meter, var förhållandet det motsatta, av dem hade alla ett positivt förädlingsvärde. Och bland de mellanstora fartygen hade den övervägande delen, 89 procent, ett positivt förädlingsvärde. Förädlingsvärdet för de små och mellanstora fartygen är dock lågt. (2014:26) Rapporten slår fast att överetableringen inom svenskt fiske är mest överhängande för stora räkfiskefartyg och att det därmed följer risk för försämrade regelefterlevnad. Bland möjliga åtgärder framhålls utveckling för selektiva redskap som en möjlig lösning, men också möjlighet att överföra kvoter mellan tillståndshavare (2014:37).

Vidare konstateras att fiskeflottan minskat de senaste åren på grund av låg nyrekrytering, pensionsavgångar och dålig lönsamhet (2014:35).

4.4.5 Räkan i media

Nordhavsräkan och det svenska räkfisket har rönt stor uppmärksamhet i media under de senaste åren. En av anledningarna till detta är WWF:s konsumentguide som presenterades i februari 2014 där räkan fick rött ljus och där konsumenter rekommenderades att inte äta den. Det var bland annat utkast av ”småräka” som gjorde att WWF valde att ge nordhavsräkan rött ljus. Men det är inte första gången utkast av räka uppmärksammats i media.

I oktober 2011 skriver Bohusläningen (Blomgren, 2011, 7 oktober) en artikel med anledning av att svenska fiskare blivit anmälda till europeiska kommissionens generaldirektorat för fiske (MARE). Anmälan gjordes av en svensk räkfiskare som fiskat under dansk flagg sedan 2010 och handlade om att svenska fiskare skulle ha gjort sig skyldiga till utkast av räka i Skagerrak med mellan 1000- 2000 ton/år. I artikeln fick bestörta bohuslänska fiskare bemöta anklagelserna om utkast som beskrevs som befängda, absurda och huvudlösa. Att det förekom utkast förnekades konsekvent av den svenska näringen och skillnaden mellan det svenska och det danska fisket förklarades med att man använder olika maskor i trålen och att man fiskar med olika målsättningar. En forskare från SLU som också figurerade i artikeln medgav att skillnaden mellan danskt och svenskt fiske skulle kunna förklaras av att de fiskar på olika områden och att förekomsten av utkast av räkan snarare låg mellan 400-500 ton/år än de 1000-2000 ton/år som sades i anmälan.

I december 2012 gör Greenpeace ett inlägg på DN Debatt (Jacobson, 2012, 15 december). Anledningen är att man just publicerat rapporten Fiskare som fuskar (Greenpeace, 2012). I den skriver de att svenska räkfiskare gör sig skyldiga till utkast av nordhavsräka med i genomsnitt 1,4 ton per dag trots förbud därom. Det omfattande fusket har upprört danska räkfiskare som uppmärksammat både svenska och danska regeringen om utkastet samt anmält fisket till EU:s fiskeridirektorat (se ovan). I rapporten använder sig Greenpeace av ICES siffror av de uppskattade kvantiteterna av utkast från det danska och svenska räkfisket samt strukturen i de respektive flottorna. Slutsatsen man drar är att det förekommer en kraftig överkapacitet inom det svenska räkfisket och att regeringen bör minska den svenska räkflottans storlek med minst hälften för att anpassa den efter de fiskemöjligheter man har. Detta för att minska de ekonomiska incitament som ligger till grund för utkast av räka (2012:5).

Den fjärde februari 2014 kom så Världsnaturfondens första rödljusning av nordhavsräkan (Världsnaturfonden 2014). Till följd av ett minskande bestånd, utkast och bristande kontroller rådde nu WWF konsumenterna till att inte äta någon nordhavsräka som inte var fångad i Barents hav. Men motreaktionerna lät inte vänta på sig. Redan dagen efter kunde man läsa om hur Mannerström både rasade och dundrade över WWF:s beslut (Moestedt, 2014, 5 februari). Inledningsvis fanns dock en

viss balans i rapporteringen mellan de som ställde sig bakom konsumentguiden och de som motsatte sig rödljusningen. En representant från fiskindustrin talade tidigt om att WWF ”...leker med en hel yrkeskår...” (Johansson/TT, 2014, 5 februari) medan en miljöpartistisk EU-parlamentariker beskrev beslutet som väntat då beståndet drastiskt minskat över de senaste 5-10 åren (Moestedt, 2014, 5 februari). Såväl kockar och fiskarna själva som forskare, politiker, tjänstemän, fiskhandlare, konsumenter och allmänna tyckare fick uttala sig i en uppsjö av artiklar och inslag. Björn Risinger, generaldirektören på HaV, gick ut med ett pressmeddelande där han skrev att man var medveten om utkastproblematiken men att det pågick en dialog med näringen och att det trots rödljusningen fanns utrymme för fortsatt fiske av räka (Mynewsdesk, 2014). Några dagar senare gick dåvarande jordbruksminister Eskil Erlandsson ut och öppet visade sin skepsis mot rödljusningen och menade att man som konsument tryggt kunde fortsätta äta nordhavsräka (Blomgren, 2014, 11 februari).

Rapporteringen kom dock snart att i mindre grad beröra utkastet av räka, som inledningsvis hade lyfts fram från WWF som en viktig orsak till rödljusningen (Johansson/TT, 2014, 5 februari), och mer att handla om de delade uppfattningarna kring beståndets status mellan WWF, forskare och yrkeskåren där de senare företrädesvis fick komma till tals (Spetsmark, 2014, 8 februari; Olsson, 2014, 27 februari).

Flera medier refererade under den här perioden till Världsnaturfondens rödljus som rödlistan eller rödlistning vilket egentligen knyter an till Artdatabankens rödlista av utrotningshotade arter. Förvirringen var stundtals stor för läsarna. Den blev knappast mindre av att det mitt under den brinnande debatten om räkans kritiska tillstånd började rapporteras om Krav- och MSC- märkning av det hållbara räkfisket (Littorin, Kihlberg, 2014, 16 februari). Sammanfattningsvis var uppslutningen stor bakom yrkesfisket i den debatt som följde rödljusningen och som generellt kan sägas ha präglats av ord som stått mot ord eller fiskare som fått stått oemotsagda och talat om selektivitet och beståndscyklar.

När så Artdatabanken kom med den faktiska rödlistan över utrotningshotade arter i april 2015 och där presenterade nordhavsräkan som en nära hotad art blev förvirringen för konsumenterna om än ännu större. Det rapporterades om att den statistik som låg till grund för Artdatabankens beslut om att rödlista nordhavsräkan var samma statistik som legat till grund för ICES vetenskapliga råd för 2015 om att höja fiskemöjligheterna på räkbeståndet (Alakangas, Florén Sandberg, Hagström, 2015, 24 april). Debatten som följde Artdatabankens rödlista följde i stort sett samma mönster som den efter rödljusningen där den sakliga debatten snabbt fick lämna företräde åt generella tyckare och en ensidig rapportering om en stigmatiserad yrkeskår (Jungmar, 2015, 24 april).

4.5 Avgränsning

Inledningsvis arbetade vi parallellt med tre undersökningar i syfte att ta ett större grepp om det svenska fisket. En syftade till att kartlägga subventioner inom fisket och framförallt följderna av skrotpremier som betalades ut under olika perioder. Vi ringde runt till fiskare som mottagit premien mellan 2007-2013 för att främst kartlägga om de köpt nya fartyg och fortfarande bedrev fiske. En annan undersökning syftade till att kartlägga räkfiskarnas ekonomi, det vill säga den taxerade inkomsten samt eventuella bolags bokslut för att ge oss en bild av lönsamheten inom det svenska räkfisket. Efter många och långa diskussioner kom vi dock slutligen fram till att den knappa tiden fordrade att vi begränsade oss och att det vi skulle fokusera på var vår tredje undersökning. Den om high-grading eller utkast av mindre räka inom det svenska räkfisket.

4.5.1 Urval

För att undersöka förekomsten av utkast inom det svenska räkfisket beslutade vi oss för att inhämta officiell fångstdata från samtliga svenska fartyg med tillstånd att fiska nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt. Den svenska fiskeflottan har under de senaste åren legat kring ett 60-tal fartyg som tillsammans utför ungefär 3000 fiskeresor om året. Den tidsperiod som vi skulle vara intresserad av sträcker sig från high-gradingförbudets införande 2009 fram till idag, varför vi kom fram till att en totalundersökning av populationens fiskeansträngningar skulle vara möjlig att genomföra. En stor del av uppgifterna registreras ursprungligen av fiskarna själva medan andra delar kommer från de så kallade förstahandsmottagarna i land och samlas sedan in av Havs- och vattenmyndigheten för deras administrativa kontroll av fisket. Den samlade mängden data från räkfisket är massiv, varför vi beslutade oss för att begränsa tidsperioden för vår undersökning till fem år mellan 2010-2014. 2010 kom förbudet mot high-grading och utkast att inkludera samtliga kommersiella arter i hela nordöstra Atlanten. Räkfisket i Skagerrak har då haft ett år på sig att anpassa sig till de nya lagar för utkast som gällt i de farvattnen sedan 2009. Då vi önskade kunna se trender helårsvis över tid blev 2014 således också det sista år vi kunde få komplett data ifrån.

För att kunna analysera de siffror från den svenska fångstsammansättningen som vår undersökning skulle generera hade vi varit behjälpta av att kunna ställa de i relation till någonting annat.

I Skagerrak och Kattegatt fiskar svenska och danska räkfiskare sida vid sida med varandra. De använder samma fångstredskap och i många fall samma maskstorlekar i trålen som varandra. Det proportionerliga förhållandet i fångsten mellan den mindre råräkan och den större kokräkan borde med andra ord se snarlikt ut bland de två fiskekationerna. Vår tes blev således att de båda nationerna, åtminstone i teorin, borde ha liknande fångstsammansättning med varandra. Det danska räkfisket i

Skagerrak landar också merparten av sin fångst av kokräka i Sverige för försäljning på den svenska marknaden varför en jämförelse mellan de båda länderna blir extra intressant då de även konkurrerar med varandra.

Vi beslutade därför att inhämta motsvarande officiella fångstdata för de 10-tal danska räkfartyg som fiskar nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt från den danska statliga förvaltningsmyndigheten NaturEhrvervstyrelsen.

För att siffrorna mellan de båda fiskeflottorna skulle bli så jämförbara och rättvisande som möjligt behövde vi kunna konstatera att fångstdata från så likvärdiga omständigheter som möjligt. Vi behövde med andra ord inhämta information från den officiella fångstdata som, förutom fångstsammansättningen mellan kokt och rå räka, också inkluderade mer detaljerad information om var någonstans och när i tiden räkan fångats, av vilket fartyg, med vilken utrustning och med vilken maskstorlek i trålen man använt. Detta kom, för att uttrycka oss lite vetenskapligt, att utgöra ramverket för undersökningens datamatrix.

4.6 Metod

4.6.1 Val av metod

Undersökningen vi genomfört är en teoriprovande och kvantitativ undersökning där en eller flera teorier ställs mot ett empiriskt material för att undersöka huruvida uppfattningar om orsak och verkan får stöd i detta material (Esaiasson 2012:40). I vårt fall har vi använt oss av de uppfattningar och teorier som finns inom forskningen kring varför de uppskattade utkastet skiljer sig åt mellan de båda ländernas fiskeflottor samt de argument som florerar inom det svenska och det danska räkfisket i debatten om utkast.

Sammanfattningsvis kan man uppställa följande teorier och argument från debatten om utkast:

Utkast förekommer	Utkast förekommer kanske	Utkast förekommer inte
Svenska räkfiskare kastar ut räka på grund av att flottans samlade kvot är för liten i förhållande till flottans storlek. Den ekonomiska lönsamheten är begränsad med de fiskemöjligheter de fått varför uppgradering av fångsten sker.	I den mån utkast förekommer inom svenskt fiske är det främst inom de segment av flottan som dras med lönsamhetsproblem, vilket oftast är stora fartyg med stora omkostnader.	Svenska räkfiskare kastar inte ut räka. Eventuella skillnader mellan svenskt och danskt fiske har att göra med att danska fiskare: ...inte använder samma maskstorlekar i trålarna. ...inte fiskar på samma område som svenskarna. ...inte fiskar på samma tid på året som svenskarna. ...inte fiskar efter kokräkan på samma sätt som svenskarna och därmed får större andel råräka i fångsten. ...är sämre fiskare än de svenska.

Tabell 1. Teorier om skillnader mellan svenskt och danskt fiske i relation till hur vederbörande förhåller sig till förekomsten av utkast av räkor.

Vårt empiriska material bygger på fångstdata från varje enskild fiskeresor som genomförts inom det svenska och danska fisket efter nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt mellan åren 2010-2014. Det är alltså varje enskild fiskeresor som utgör undersökningsobjektet eller analysenheten i vår undersökning (Esaiasson 2012:47). Under varje fiskeresor genomförs ofta ett större antal fiskeansträngningar eller hal som det också kallas. En fiskeansträngning sträcker sig från den tidpunkt då man sätter ner trålen och inleder fiske tills dess att trålen åter är ur havet.

Vårt primära mål med vår undersökning är alltså att undersöka om det förekommer utkast och uppgradering inom det svenska räkfisket. En stark indikator på att så kan vara fallet skulle kunna vara en fångstsammansättning inom fisket med en överväldigande andel av den större kokräkan i fångsten

som ju bekant betingar ett högre pris på marknaden. Det skulle kunna indikera på att en uppgradering ägt rum. Skillnaden i fångstsammansättningen är alltså det fenomen som vi ämnar förklara med vår undersökning, vår beroende variabel (Esaiasson 2012:51). Till vår hjälp för att förklara anledningen till den beroende variabeln har vi sedan ett antal oberoende variabler eller förklaringsvariabler (ibid). Dessa har vi hämtat ifrån de ovannämnda teorierna och kan uppställas på följande vis:

Nation (Förvaltningssystem)	Maskstorlek (Selektivitet)	Fiskeområde (Geografi)	Tid på året (Säsong)	Båtstorlek (Ekonomi)
--------------------------------	-------------------------------	---------------------------	-------------------------	-------------------------

Tabell 2. Oberoende förklaringsvariabler inspirerade från teorierna i tabell 1.

För dessa oberoende variabler är vår kvantitativa och komparativa forskningsansats väl lämpad då de i huvudsak består av mätbara enheter så som millimeter, kilogram, procent, grader, sekunder och minuter och finns behändigt sammanställda av de statistikansvariga myndigheterna.

Det finns dock ett par argument som är svårare att kvantifiera i mätbara egenskaper som t.ex. att skillnaden i fångstsammansättningar har att göra med olika yrkesskicklighet inom fiskeflottorna eller att de danska fiskarna nischat sitt fiske åt ett annat håll än de svenska.

För att få kunskap om dessa förhållanden har vi kompletterat vår kvantitativa undersökning med intervjuer som skulle kunna liknas vid enkla informantundersökningar. En informantundersökning används för att forskaren skall kunna ge den bästa möjliga bilden av hur t.ex. hur ett fiske bedrivs eller på vilka grundvalar en organisation arbetar och där svarspersonen betraktas som någon som kan bidra med initierad information kring hur verkligheten föreligger (Esaiasson 2012:227). Tanken med en informantundersökning är att de olika svarspersonerna ska kunna ge olika bitar av verkligheten som inte tidigare var kända för forskaren och därmed kunna bidra till ytterligare frågor som skulle kunna ställas till efterföljande informanter (Esaiasson 2012:228). I vårt fall har vi valt att komplettera den kvantitativa undersökningen med intervjuer med både svenska och danska fiskare. På detta vis lyckades vi inhämta de uppfattningar som den ena fiskaren hade om den andras verksamhet för att sedan använda i intervjun med den andra.

4.6.2 Validitet och reliabilitet

I vetenskapliga undersökningar eftersträvas god resultatvaliditet. Det innebär att begreppsvaliditeten måste vara god, vilket syftar till att man med sin undersökning faktiskt undersöker det man utger sig för att undersöka utan inslag av systematiska fel. Samt att reliabiliteten ska vara hög, vilket innebär frånvaron av osystematiska eller slumpmässiga fel. (Esaiasson 2012:57).

Begreppsvaliditet

För att kunna bedöma huruvida vår undersökning har god begreppsvaliditet kan man vara behjälpt av att reflektera kring de teoretiska konstruktioner vi säger oss vilja undersöka och de operationella indikatorer som vi påstår svara för desamma. En tumregel sägs vara att validitetsproblemen ökar i takt med avstånden mellan dessa två (Esaiasson 2012:59). Vi säger oss vilja undersöka om det förekommer utkast av mindre värdefull råka inom svenskt räkfiske genom att undersöka förhållandet i fångstsammansättningen mellan kokt och rå råka. Men är dessa två saker, förekomsten av utkast och vissa förhållanden i fångstsammansättningen, synonymt med varandra? Finns det en omedelbar koppling mellan den teoretiska konstruktionen utkast och den operationella indikatorn fångstsammansättning? På den frågan är svaret nej. Vi kan inte med någon vetenskaplig säkerhet ta för givet att en viss fångstsammansättning kan likställas med att ett utkast av mindre råka har skett. Dock kan vi, med stöd från marinbiologiska forskare, hävda att en viss fångstsammansättning mellan kokt och rå råka i fångsten, på ett mer eller mindre troligt sätt, reflekterar den naturliga förekomsten av olika stora räkor i havet som korresponderar till selektionen av kokt eller rå råka. Denna fångstsammansättning kan, enligt Daniel Valentinsson på SLU, efter att hänsyn tagits till selektiva fångstmetoder, som bäst vara 50/50 mellan kokräkor och råräkor. Undersökningen kan, med andra ord, som bäst ge en mycket god indikation på att det skulle kunna ha förekommit utkast.

Empiriskt material

En annan aspekt av begreppsvaliditeten handlar om förekomsten av systematiska fel (Esaiasson 2012:57). För att kunna bedöma detta måste man först förstå de juridiska ramverk och den praktik som omgärdar uppgiftsinsamlingen för fångstdata inom fiskeförvaltningen varifrån vi hämtar vårt empiriska material.

Föreskrifter och efterlevnad

Det svenska fisket omgärdas av ett omfattande regelverk för kontroll där bland annat yrkesfiskarens och förstahandsmottagarens skyldigheter för återrapportering av fångstdata till den förvaltande myndigheten ingår. I Sverige är det Havs- och vattenmyndigheten som är den myndighet som ansvarar för att samla in alla de uppgifter om fiskeverksamheten som yrkesfisket genererar. I Danmark är det NaturEhrvervstyrelsen. Bland dessa uppgifter ingår den data som vi använder oss av och som bland annat innefattar fångstkvantitet per art, fångstsammansättning, maskstorlek, fisketutrustning, koordinater för fiskeansträngningen etc.

Ytterst finns EU:s kontrollförordning 1224/2009 som i stora drag bestämmer omfattningen och tillvägagångssättet för hur yrkesfisket måste återrapportera fiskeverksamheten till myndigheterna. Som till exempel kan nämnas vilka fartyg som måste använda elektronisk loggbok och efter vilken tid landningsdeklarationen senast måste ha inkommit myndigheten efter landning. Utöver det finns nationella föreskrifter som i Sverige stiftas av Havs- och vattenmyndigheten där det enskilda landet

själva kan välja att stifta strängare föreskrifter för efterlevnaden av den gemensamma fiskeripolitiken. Som till exempel kan nämnas att svenska förstahandsmottagare, som är de som tar emot fångsten från fiskefartygen, måste rapportera fiskarens loggboksnummer på den avräkningsnota som man som förstahandsmottagare av fisk enligt lag är skyldig att skicka in till myndigheterna. Denna bestämmelse har inte införlivats i danska nationella föreskrifter, vilket kan påverka möjligheterna till jämförelse de båda länderna emellan, vilket vi skall återkomma till.

Fångstdata

Inrapporteringen av fångstdata inom räkfisket sker i huvudsak genom tre olika rapportdokument. Loggboken och landningsdeklarationen för de aktiva fiskarna och avräkningsnotorna för förstahandsmottagarna.

Sverige

Fiskeloggboken skall fyllas i av fiskaren själv och är för de flesta inom räkfisket digitaliserad och rapporteringen sker elektroniskt via internet. I loggboken behöver fiskaren enbart skriva in kvantiteten i kilogram per art och inte per produktionsform. Det betyder att man enligt dagens regler inte kan avläsa från loggboken hur mycket av fångsten av räka som bestod av kokräka, råräka eller lus. Utan fångsten finns bara rapporterad i en samlad post.

Det är inte förrän i landningsdeklarationen som skall ha inkommit myndigheten senast 48 timmar efter landning som fiskaren har en skyldighet att rapportera vikt per produktionsform, det vill säga kokräka eller råräka. På anmodan av Havs- och vattenmyndigheten har vi dock noterat att efterlevnaden av detta förordnande är mycket bristfällig och att det är långt ifrån samtliga fiskare som faktiskt fyller i denna post.

Av den anledningen måste man vända sig till avräkningsnotorna från förstahandsmottagarna för att få en frekvent och heltäckande information angående fångstsammansättningen eller vikten uppdelat på kokt och rå räka då bestämmelserna för vikt per produktform efterlevs i hög utsträckning. Här skall dock noteras att riksrevisionen i sin granskning av det svenska räkfisket 2008 påpekade bristen i detta rapporteringssystem då fiskare i praktiken skulle kunna komma överens med förstahandsmottagaren att skriva upp en annan vikt än vad det i själva verket landades i frånvaron av en landningskontroll (riksrevisionen 2008:72). Det finns dock inte, oss veterligen, några skattningar om hur stor en sådan felkälla skulle kunna vara, varför vi inte kan ta höjd får någon sådan förekomst i våra beräkningar. Resultaten bör dock betraktas i ljuset av nyss nämnda notering. På avräkningsnotorna skall förstahandsmottagarna också notera yrkesfiskarens unika loggboksnummer som korresponderar med den aktuella fångsten för att myndigheterna skall kunna avstämna och jämföra inrapporterad fångstdata från de båda källorna. Detta är idag den koppling som finns mellan fiskarnas fångster av nordhavsräka och fångstfördelningen mellan kokräka och råräka för samma fångst. Vad gäller

sannolikheten för förekomsten av systematiska fel i det empiriska materialet så noterar vi att det för varje omväg som myndigheten måste gå och för varje ny ursprungskälla som de måste förlita sig till för att sluta sig till sammansättningen av fångsten för räka så ökar sannolikheten för att systematiska liksom osystematiska fel skall uppstå.

Danmark

I Danmark gäller liknande föreskrifter vad gäller åiterrapporteringen av fångstdata, men med ett par betydande undantag. För de danska förstahandsmottagarna finns det ingen förpliktelse att fylla i något unikt och korresponderande loggboksnummer på avräkningsnotorna, vilket har skapat stora problem för myndigheterna när det gäller att samla in information kring just fångstsammansättningen av räka. Den samlade informationen finns men på två olika källor utan korresponderande sammankopplingsmöjligheter. Man har löst detta genom en datoriserad åtgärd där man med hjälp av en logaritm sammanfogar viktinformationen från fångstsammansättningen på avräkningsnotan med den samlade vikten från fångstresan från loggboken. Enligt Troels Pade, enhetschef på centret för kontroll på NaturEhrvervstyrelsen i Danmark fungerar logaritmen tillfredställande men klarar inte alltid av att hitta ett korresponderande loggboksnummer till varje avräkningsnota, varför enskilda landningar av främst råräka, då den danska fiskeflottan oftast lämnar kokräkan i Sverige och således inte uppför någon avräkningsnota för den produktformen, står utan koppling till fiskeresan. Omfattningen av denna felkälla är dock närmast försumbar när man betraktar det nationella fisket årsvis och som sådant. De fångster som saknat fiskeresan har dock inte tagits med i våra beräkningar av den danska fångstsammansättningen (tabell 1.)

År	Antal fiskeresor	Råräka (kg)	Andel av årlig landning råräka	Kokräka (kg)	Andel av årlig landning kokräka
2010	7	1760	0,26%	2155	0,49%
2011	2	2980	0,34%	266	0,07%
2012	5	6450	0,80%	282	0,07%

Tabell 3. Omfattning av felkälla där fångsten inte funnit någon fiskeresan inom det danska fisket mellan 2010-2014

Inrapportering i praktiken

En ytterligare omständighet som bör lyftas upp vad gäller validiteten i det empiriska materialet rör de praktiska omständigheterna för fiskaren. Det finns i dagens regelverk ingenting som hindrar fiskarna, varken i EU-lagstiftningen eller i nationella föreskrifter i Danmark eller i Sverige, från att enbart landa en del av sin fångst vid ett landningstillfälle. Vilket man ofta gör, i synnerhet inom den danska flottan

som oftast väljer att landa kokräkan i Sverige där det finns en högre efterfrågan (Ulmestrand 2014:2). Det innebär att den del av fångsten som inte landas, ofta rårakor, och som fortsätter för landning i annan hamn och/eller land blir en del av nästa fiskeresas fångst. Detta försvårar och ibland omöjliggör arbetet med att fastställa fångstsammansättningen mellan kok- och råråka från varje enskild fiskeresas. Inte bara för vår undersökning utan också för myndigheterna i deras kontrollarbete av räkfisket, i synnerhet som det i vissa fall saknas koppling mellan loggbok och avräkningsnota. En annan felkälla vi snubblat över handlar om inrapporteringen av maskstorlek från det svenska yrkesfisket. Enligt den nationella föreskriften skall den minsta maskan i fiskeredskapet som används anges i millimeter. Detta kan skilja sig åt mellan olika fartyg då man fiskar med olika maskstorlek i trålen. Den minsta tillåtna maskstorleken för fiske efter nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt är 35mm. Efter samtal med svenska fiskare har det dock framkommit att man, av bekvämlighet och för att inte riskera överträdelse, ibland väljer att skriva in den minsta tillåtna maskan på 35mm trots att den minsta maskan som används kanske är betydligt större. Detta bör beaktas i analysen av undersökningens resultat.

Reliabilitet

Det empiriska materialet för vår undersökning har varit omfattande och inkluderat knappt 900 000 olika unika dataposter fördelat på 3721 danska fiskeresor och 12146 svenska. Datamатriserna har satts samman av respektive lands förvaltningsmyndighet och haft olika digitala format. Vid sammanslagningen av de båda matriserna kontaktades Jonas Hägglund, undersökningsledare och metodutvecklare vid SOM-institutet, för att assistera oss i hanteringen av data för att undvika onödiga manuella moment och för att minimera risken för slarvfel. Vi har också överlåtit hanteringen av och körningar i det empiriska materialet till en av uppsatsförfattarna för att undvika att olika rutiner och arbetssätt skulle kunna leda till förekomsten av slumpmässiga och osystematiska fel. Vi menar därmed att reliabiliteten i vår undersökning kan betraktas som hög.

4.6.3 Sammanfattningsvis

Med anledning av vad som ovan nämnts angående diskrepansen i olika nationella föreskrifter samt hur den faktiska inrapporteringen ser ut i praktiken hos yrkesfiskarna finns det anledning att resonera kring den samlade resultatvaliditeten.

Vårt empiriska material har hög detaljrikedom och kan i vissa fall ge information kring geografisk placering, hastighet på fartyg och tidpunkt för varje enskilt trålhal eller fiskeansträngning. Vad gäller fångstsammansättningen är materialets mest detaljerade nivå som kan erbjudas per fiskeresas. Men då överensstämmelsen mellan fångstsammansättningen och fiskeresorna inte kan garanteras finns det heller inte anledning att dra på för stora växlar i analysen av fångstsammansättningen för fartygens enskilda fiskeresor. Vidare finns det en uppsjö av andra oberoende förklaringsvariabler som vi inte

prövat för i vår undersökning som vattentemperatur, strömhastighet, geografi, bottenpografi etc. som för en enskild fiskeresor potentiellt skulle kunna spela en stor roll för fångstsammansättningen. Men som över tid, låt säga årsvis, eller sett över hela den samlade nationella fiskeflottan skulle spela en betydligt mindre roll. Sammanfattningsvis skulle man kunna säga att rapporteringen av fångstdata lider av brister i både lagstiftning och efterlevnad vilket gör att materialet i mindre utsträckning lämpar sig som underlag för slutsatser om enskilda fartyg och fiskeansträngningar. Men att det lämpar sig i stor utsträckning som underlag för generella slutsatser som sträcker sig över längre tid och gäller större populationer.

4.6.4 Generaliserbarhet

Den bästa lösningen för att kunna generalisera sina resultat är att göra en totalundersökning och inkludera samtliga analysenheter eller undersökningsobjekt i sin undersökning (Esaiasson 2004:171). Detta är vad vi har gjort. Vi har valt att undersöka förekomsten av utkast genom att analysera fångstsammansättningen från varje genomförd fiskresa, under en avgränsad tidsperiod, inom det svenska och danska räkfisket efter nordhavsräka i Kattegatt och Skagerrak. Till vår hjälp har vi använt oss av officiell och statligt framtagen fångststatistik. Tidsperioden täcker fem av sex år under vilket det har varit förbjudet att kasta tillbaka räka i dessa vatten fram till och med den sista december 2014. Med anledning av detta vill vi hävda att våra förutsättningar för att kunna uttala oss om fångstsammansättningen hos de båda nationernas räkfiskeflottor för givna tidsperiod är närmast optimala. Men då räkfisket inte är en samlad verksamhet utan består av många små verksamheter som alla kan förändras mycket snabbt beroende på bland annat medial uppmärksamhet och utvecklingen av selektiva redskap, för att nämna några exempel, bör man anta viss försiktighet med att låta generaliserbarheten löpa in i 2015. Med detta sagt är nog de övergripande dragen hos de båda flottornas fångstsammansättning något som även kommer synas i framtiden.

4.7 Resultat

Nedan följer de viktigaste resultat som undersökningen gjort upphov till. Presentationen sker i den ordning och efter den logik som följer av de förklaringsvariabler vi använt oss av i datamatrixen.

4.7.1 Förklaringsvariabel: Nation

Diagram 1:1 Fångstsammansättning fördelat på kok- och råräka för samtliga svenska fiskeresor i Skagerrak och Kattegatt mellan 2010-2014. N=12146

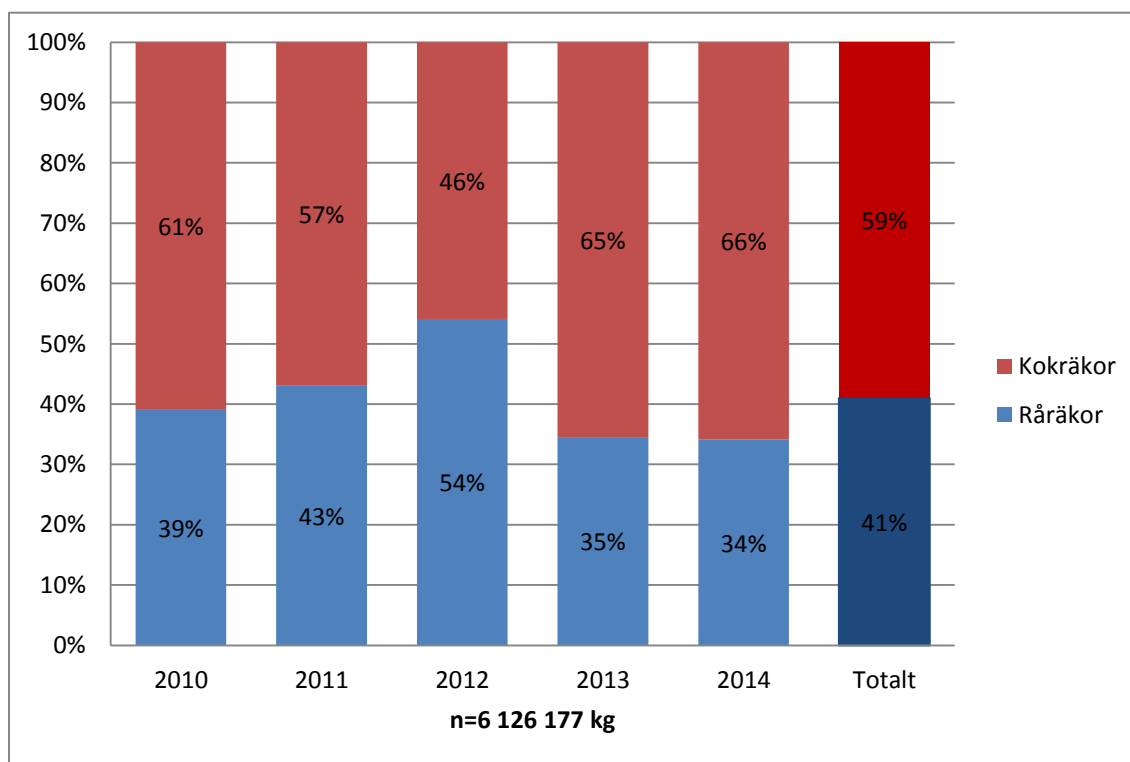
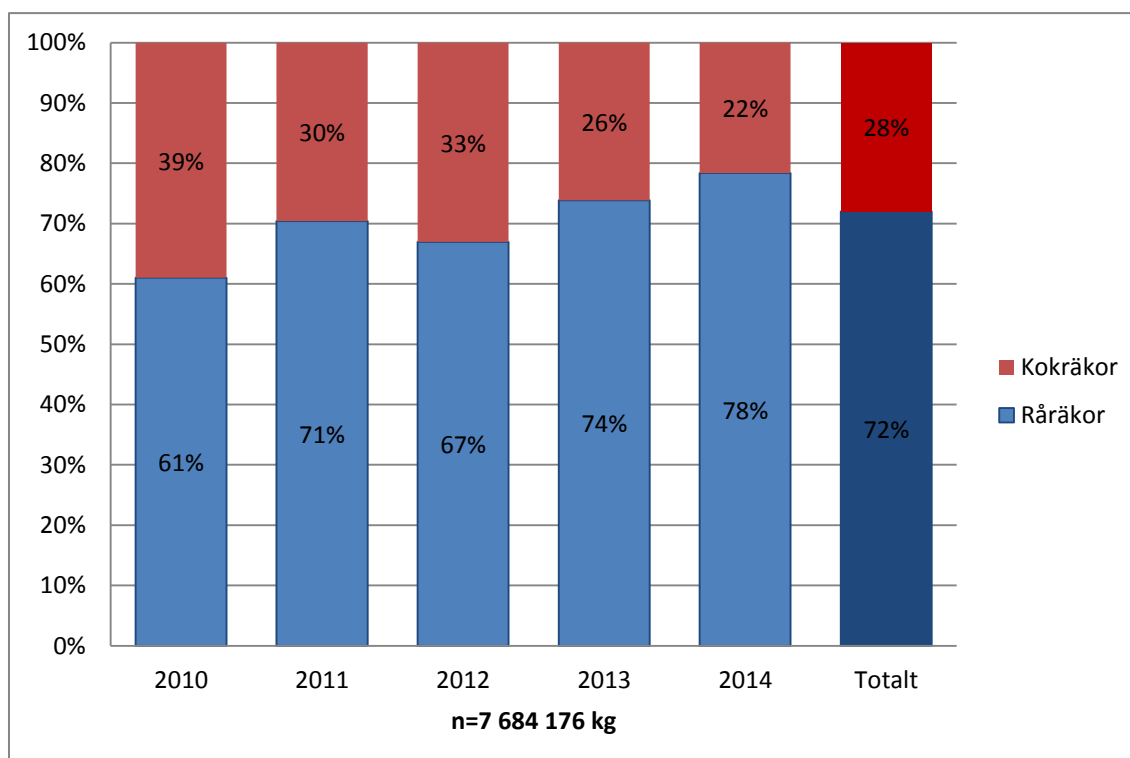

Diagram 1:2 Fångstsammansättning fördelat på kok- och råräka för samtliga danska fiskeresor i Skagerrak och Kattegatt mellan 2010-2014. N=3721

Analys Nation

Ovanstående diagram reflekterar fångstsammansättningen inom det svenska och det danska räkfisket i Skagerrak och Kattegatt under den valda tidsperioden. Här har inga hänsyn tagits till andra förklaringsvariabler än nationell tillhörighet. De mest framträdande skillnaderna mellan de respektive nationella fiskena är dels storleken på fiskeflottan och dels de nationella förvaltningssystemen (läs Kap. 4.4.3, Olika förvaltningssystem s.28).

Den svenska fångstsammansättningen (diagram 1:1) består i genomsnitt av dominerande andel kokräkor (59/41). Medan den danska (diagram 1:2) består i ännu mer överväldigande del av råräkor (28/72). Vi kan härmed konstatera att det svenska räkfisket överlag landar mer kokräka än råräka medan man inom det danska räkfisket landar betydligt mer råräkor än kokräkor. Men vilken fiskeflotta är det som ligger närmast den fångstsammansättning man kan förvänta sig av ett lagligt fiske?

Enligt forskaren Daniel Valentinsson på Havslaboratoriet i Lysekil speglar inte den svenska fångstsammansättningen hur det naturliga räkbeståndet i haven ser ut.

– Det är så datan ser ut. Vi har legat på runt 50 procent råräka och 50 procent kokräka i Sverige i lång tid. I 50 års tid har ungefär den fördelningen funnits och det återspeglar inte normalt hur beståndet ser ut. Det borde vara en högre andel råräka.

Med anledning av ovanstående påstående skulle man kunna tänka sig två spekulativa slutsatser de båda diagrammen ger upphov till vid handen. Dels att den danska fångstsammansättningen skulle ligga närmare det förhållande som ett lagligt fiske ger, dels att den svenska fångstsammansättningen skulle kunna indikera att det förekommer uppgradering och utkast inom det svenska räkfisket. Men innan man kan dra några sådana slutsatser krävs att vi kikar på de övriga förklaringsvariablerna först.

4.7.2 Förklaringsvariabel: Maskstorlek

Inom det svenska räkfisket har man på sina håll sedan 90-talet försökt att utveckla selektiviteten hos fångstredskapen för att undvika att få upp sådan del av fångsten man inte vill ha (DN 2014-02-16). En av de mest framträdande argumenten för att fångstsammansättningen mellan Sverige och Danmark skiljer sig åt är därför att den danska fiskeflottan i större utsträckning än den svenska använder sig av mindre maskor i trålarna. Den minsta tillåtna maskstorleken är 35mm. Det finns ingen övre begränsning på hur stor maskan får vara. För att få en bild av hur trenden ser ut inom det svenska och det danska räkfisket i användningen av selektiva redskap jämför vi nedan uppgifterna från 2010 och 2014.

Diagram 2:1 Jämförelse av maskanvändning inom danskt och svenskt räkfiske 2010 (%)

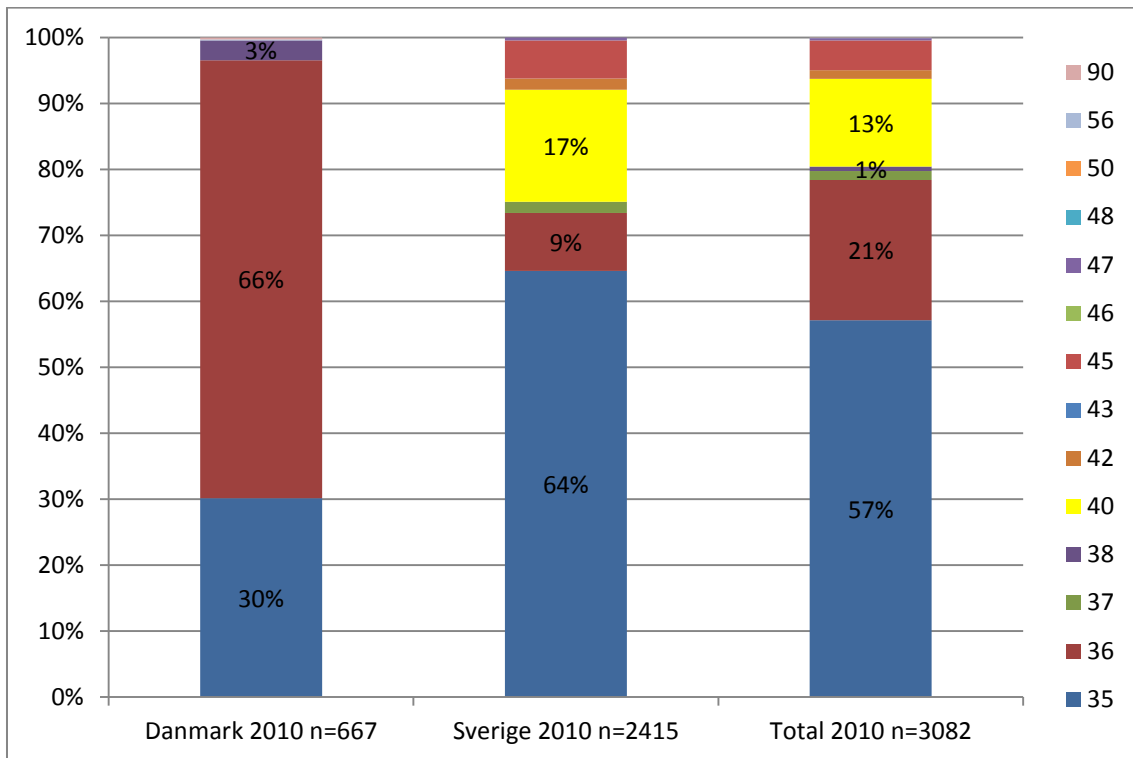

Diagram 2:2 Jämförelse av maskanvändning inom danskt och svenskt räkfiske 2014 (%)

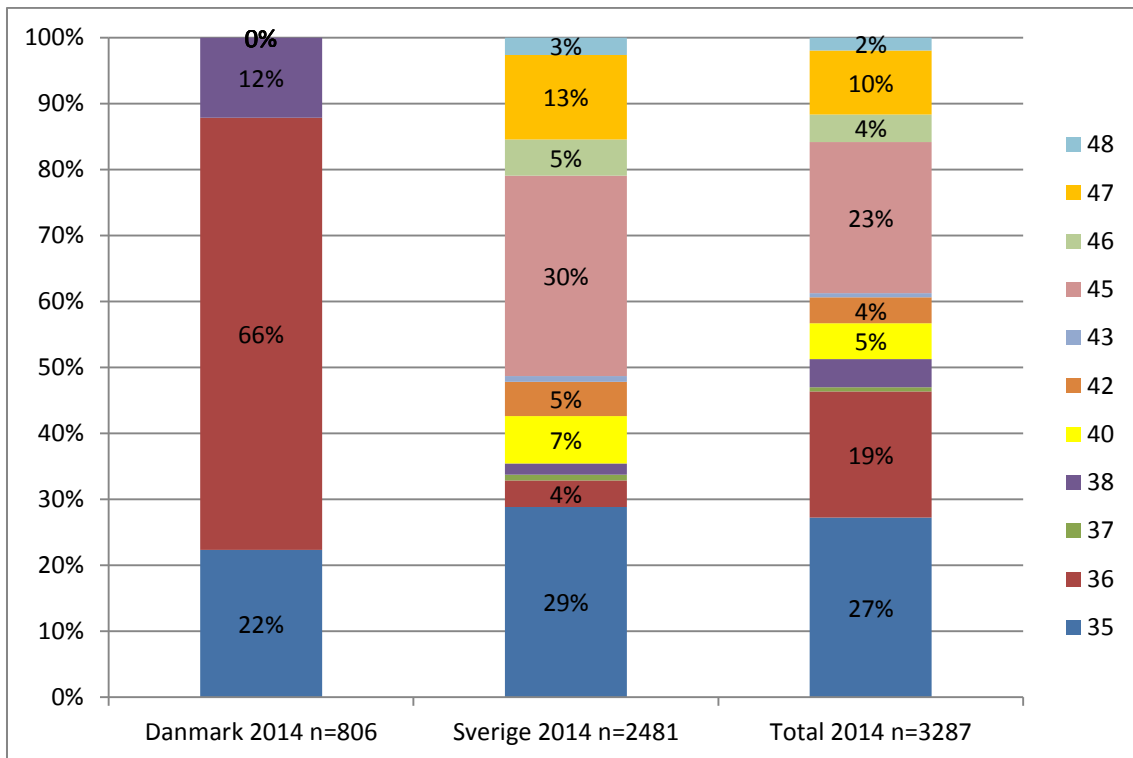
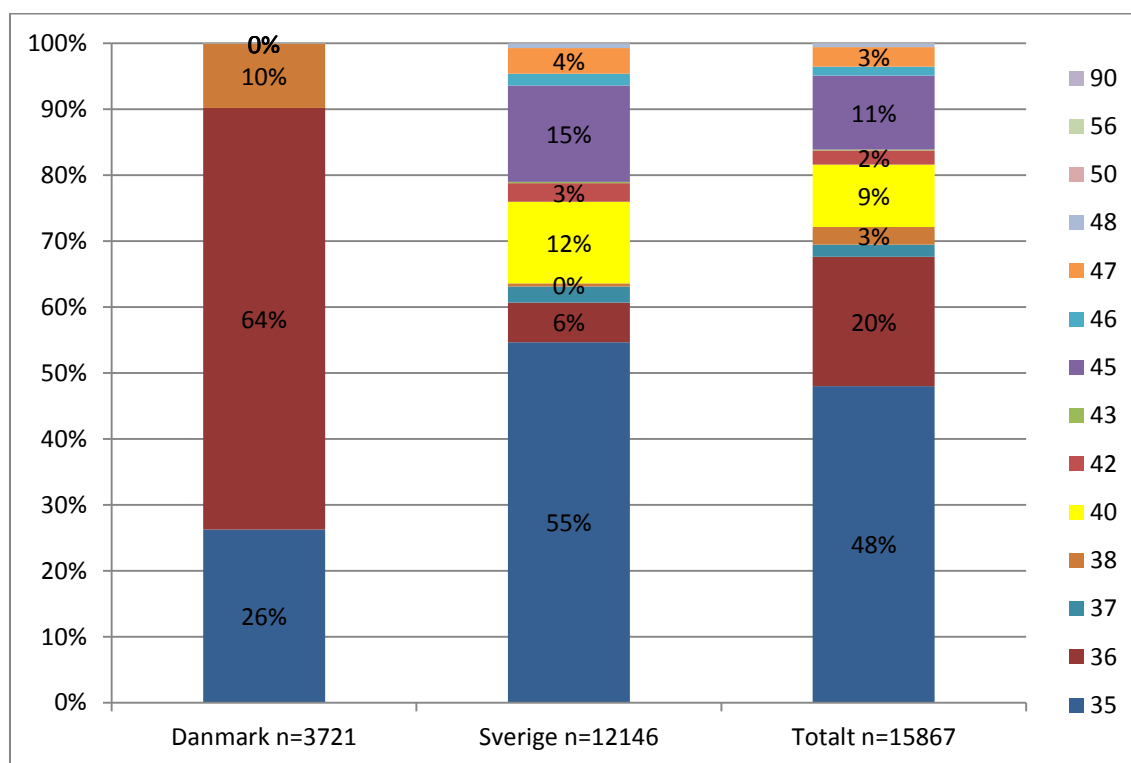

Diagram 2:3 Jämförelse av maskanvändning inom danskt och svenskt räkfiske 2010-2014 (%)

Analys Maskstorlek 1

Liksom argumentet gör gällande kan vi konstatera att den danska fiskeflottans samlade fiskeansträngning i stor grad gjordes med 35mm och 36mm trålmaska 2010 och 2014 med 96 procent respektive 88 procent. Under de fyra åren som förlöpt mellan 2010 och 2014 kan vi se en liten minskning av maskanvändning från 35mm till förmån för 38mm maska. En blygsam trend mot en ökad selektivitet i Danmark.

För Sveriges del noterar vi att de maskorna som används mest frekvent 2010, liksom i Danmark, var 35mm och 36mm. Men att knappt 25 procent av de svenska fiskeansträngningarna gjordes med 40mm maska eller större redan 2010. På sex procent av fiskeresorna användes 45mm maska. Förflyttar vi oss fyra år fram i tiden blir trenden tydlig. Användningen av större maskor än 36mm har gått från 25 procent 2010 till 67 procent 2014.

Det verkar alltså som att svenska räkfiskare använder mer selektiva maskstorlekar i större utsträckning än danskarna. Men kan användningen av selektiva maskstorlekar förklara den stora skillnaden i fångstsammansättning vi såg i diagram 1:1 och 1:2?

Då vi inte kan undersöka om det är det faktum att svenska fiskare använder större maskor som utgör förklaringen till skillnaden i fångstsammansättning eftersom vi inte har några fångstdata från danska fiskeresor med större maskor tänker vi oss att vi vänder på resonemanget och prövar det istället. Om

det är så att det är de större maskorna inom det svenska räkfisket som utgör skillnaden i fångstsammansättningen och inte t.ex. nationen i första hand, så borde ju fångstsammansättningen se närmast likadan ut på de fiskeresor där samma maskstorlek används hos de båda flottorna. Under åren 2010-2014 har man inom det danska räkfisket enligt de officiella fångstdata bara använt sig av 35mm, 36mm, eller 38mm trålmaskor (se Diagram 2:3). Därför får vi alltså jämföra fångstsammansättningen från dessa danska fiskeresor med svenska fiskeresor med samma maskor.

Diagram 2:4 Jämförelse av svensk och dansk fångstsammansättning vid fiske med 35mm, 36mm och 38mm trålmaska i Skagerrak och Kattegatt 2010-2014. N=11140

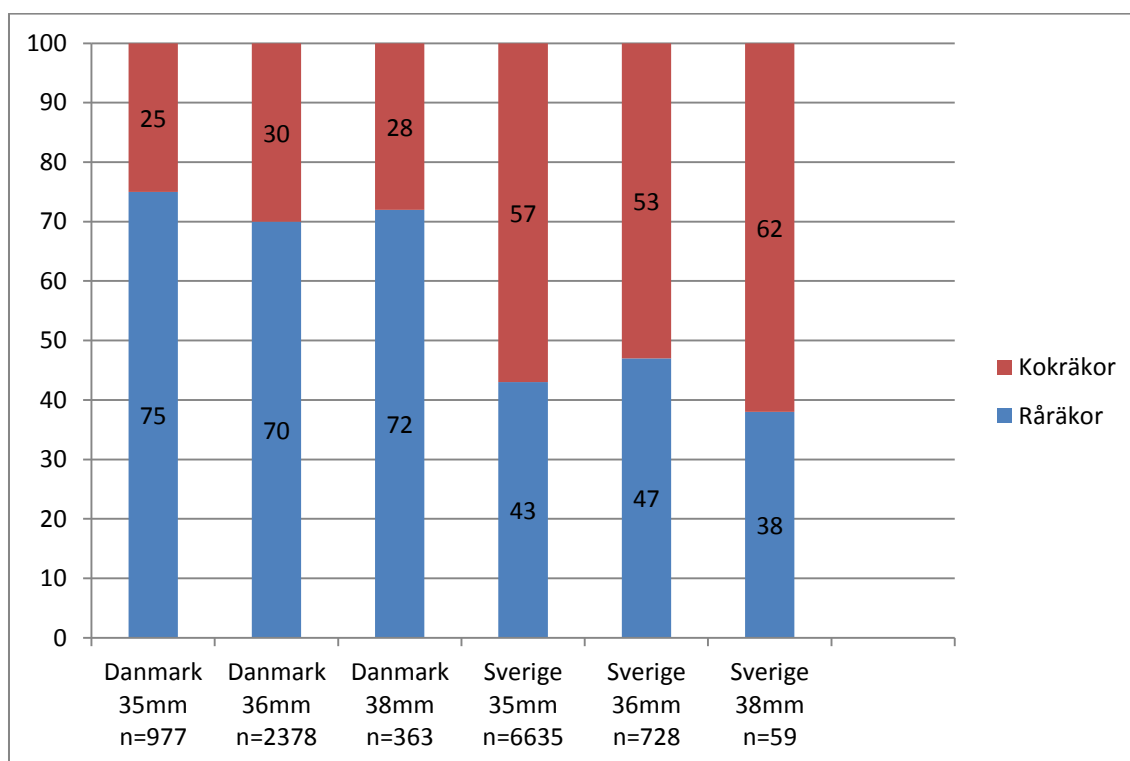
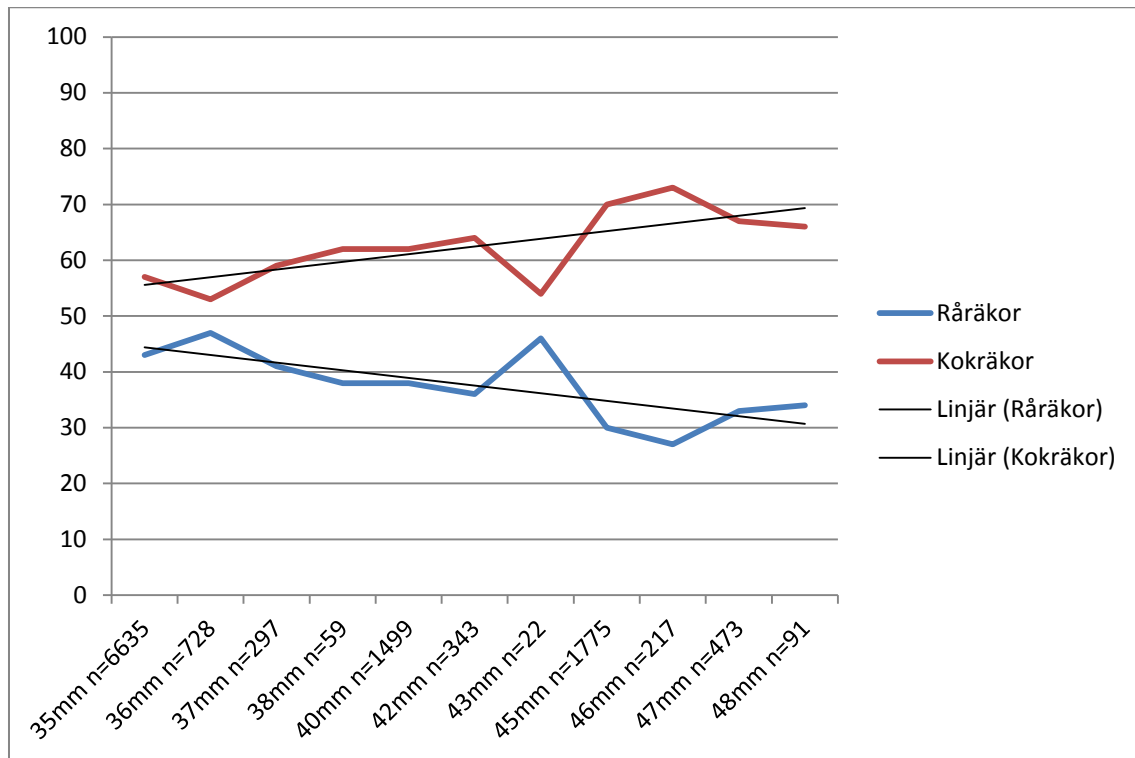

Diagram 2:5 Svensk fångstsammansättning fördelat över maskstorlekar 35mm-48mm i Skagerrak och Kattegatt mellan 2010-2014. N=11842

Analys Maskstorlek 2

Av diagram 2:4 kan vi konstatera att skillnaden i fångstsammansättning mellan Sverige och Danmark fortfarande i stort sett är lika stor som tidigare (Diagram 1:1-2). Skillnaden i fångstsammansättning de båda länderna emellan tycks inte kunna bero på att de använder olika maskor i trålen då skillnaden följer ett liknande mönster även i de fall då de fiskar med samma maskor. Från diagram 2:5 kan vi dock notera att andelen kokräkor tycks öka med större maskor. 36mm ger 53/47 medan 46mm ger 73/27, vilket skulle kunna indikera på att viss selektiv effekt kan uppnås. Men ett sådant påstående går fortfarande emot vad forskarna säger om att en fördelning på 50/50 skulle vara den bästa man kan uppnå ur selektivitetssynpunkt. Och det kan emellertid inte heller förklara varför förhållandet mellan kokräka och råräka ser så olika ut mellan Sverige och Danmark i de fall där man använder samma maska. Det senare talar snarare för att det beror på andra anledningar.

4.7.3 Förklaringsvariabel: Fiskeområde

Ett annat vanligt argument är att skillnaden i fångstsammansättning har att göra med att danska och svenska räkfiskare inte fiskar på samma områden. Detta skulle vara det argument som i teorin hade varit lättast att kontrollera genom officiell statistik då de flesta fartyg inom räkfisket enligt lag måste koppla upp sig mot ett satellitövervakningssystem som kallas VMS (Vessel Monitoring System). Via VMS skickar fartygen signaler i form av detaljerade koordinater till myndigheterna om var de befinner

sig varje timme. Men med hänvisning till sekretessbestämmelser blev vi förhindrade att få ta del av den informationen från de svenska myndigheterna. På grund av detta är den mest detaljerade geografiska precisionen vi kan ange för räkfartygen de så kallade ICES-rutorna. En ICES-ruta är en enhet i ett rutnät som konstruerats av det Internationella Havsforskningsrådet (ICES) och är cirka 3600 kvadratkilometer stor.

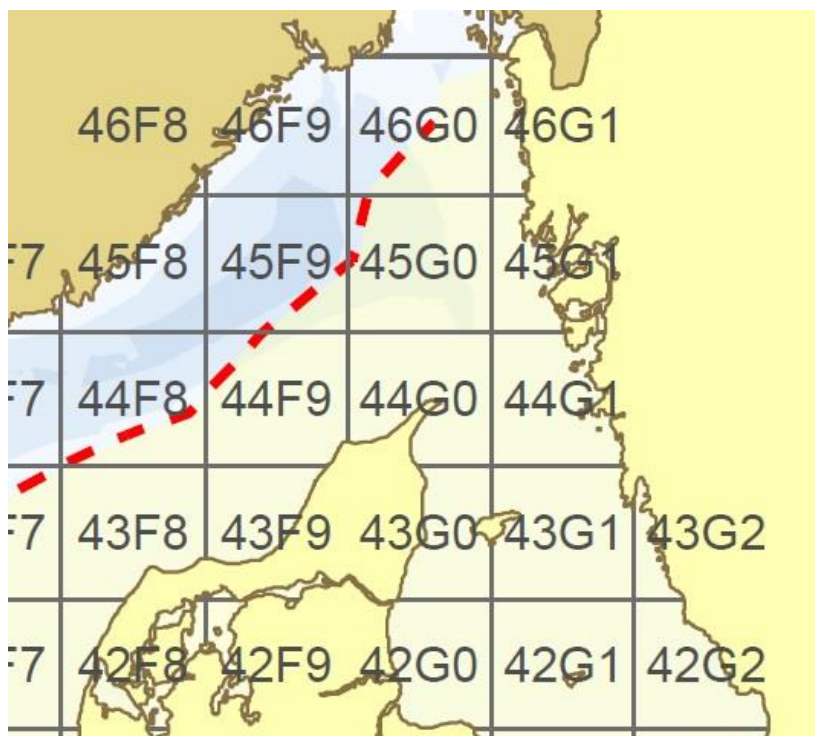

Bild 1 Skagerrak och Kattegatt. Källa: DG MARE EU

I följande ICES-rutor bedrivs det svenska och danska fisket efter nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt:

ICES-ruta	Antal fiskeresor Sverige	Andel av svenskt fiske	Antal fiskeresor Danmark	Andel av danskt fiske
43F8	0	0%	2	0%
44F8	149	1%	535	14%
45F8	2	0%	8	0%
46F8	1	0%	0	0%
44F9	148	1%	335	9%

45F9	314	3%	292	8%
46F9	147	1%	10	0%
44F7	21	0%	120	3%
44G0	140	1%	274	7%
45G0	2586	21%	1507	40%
46G0	3618	30%	634	17%
44G1	32	0%	1	0%
45G1	989	8%	2	0%
46G1	3965	33%	0	0%
47G1	34	0%	0	0%
43F7	0	0%	1	0%
Totalt	12146	100%	3721	100%

Tabell 4. Svenska och danska fiskeresor efter geografiskt område (ICES-ruta)

Enligt tabellen ovan, och i kontrast med vad argumentet gör gällande, bedrivs majoriteten av både det svenska och det danska räkfisket i ICES-rutorna 45G0 och 46G0 med 51 respektive 57 procent. I de områden som Danmark bedriver fiske i större utsträckning än sina svenska kolleger sett till antal fiskeresor är ICES-ruta 44F8 OCH 44F9. Om argumentet med att det är fiskeområdena som utgör förklaringsmodellen för skillnaderna i fångstsammansättning borde, med andra ord, fångstsammansättningen se likvärdiga ut mellan de båda ländernas fiskeflottor i de områden där de fiskar tillsammans. Låt oss ta en titt på fångstsammansättningarna i ovannämnda områden.

Diagram 3:1 Svensk och dansk fångstsammansättning i fiskeområde 46G0 2010-2014.

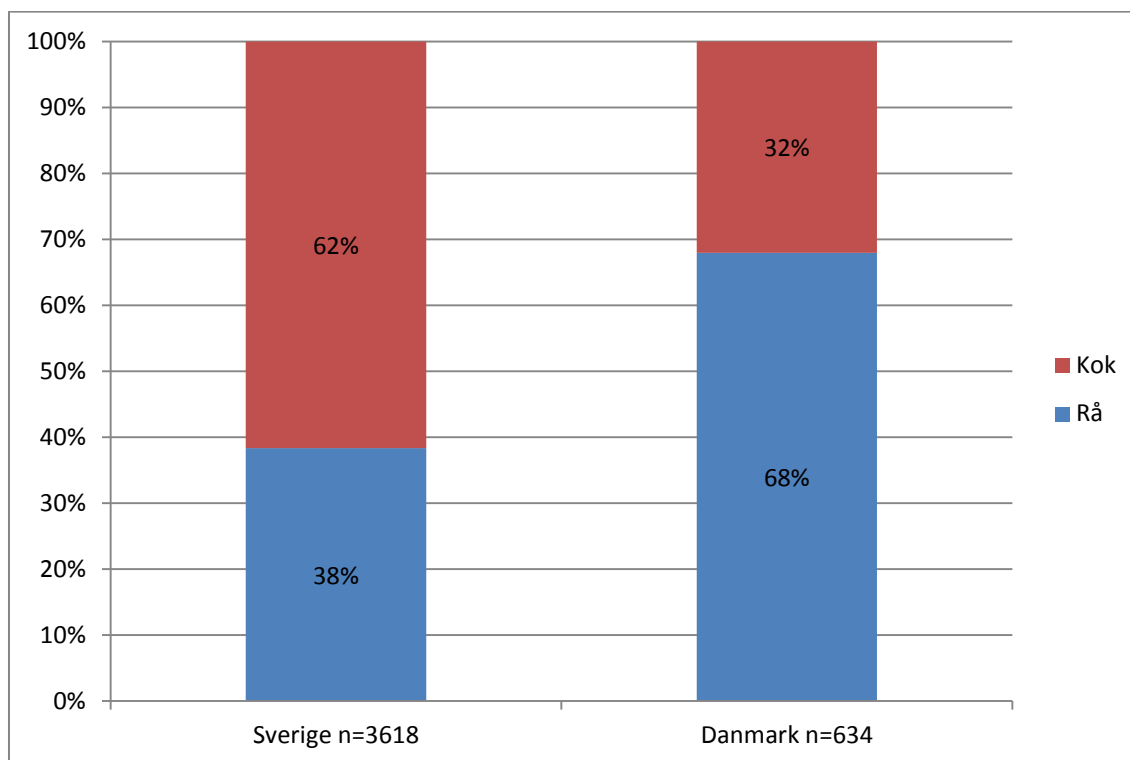
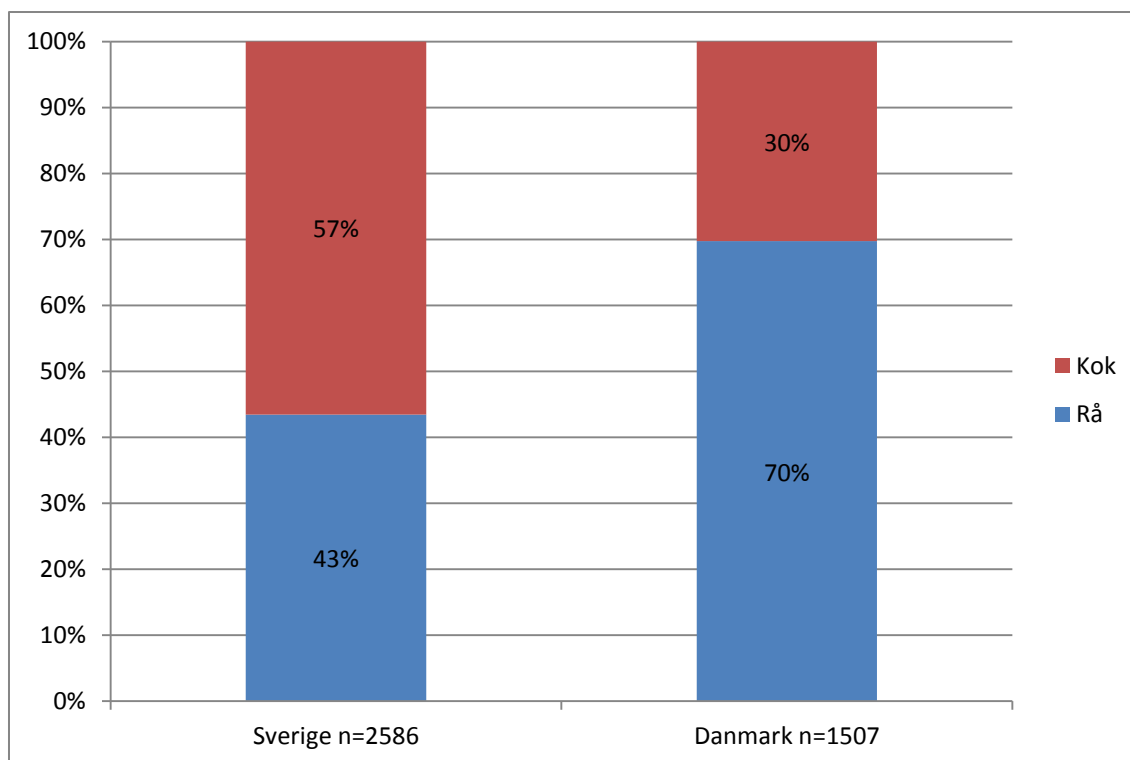

Diagram 3:2 Svensk och dansk fångstsammansättning i fiskeområde 45G0 2010-2014.

Analys Fiskeområde 1

I de områden där majoriteten av både det danska och det svenska fisket efter nordhavsräka bedrivs kvarstår fortfarande samma mönster vad gäller fångstfördelningen mellan kokräka och råräka. (Se diagram 1:1-2) Detta skulle innebära att argumentet, om att det är den geografiska placeringen för fisket som skapar skillnaden i fångstsammansättning, inte stämmer. Men innan en sådan slutsats kan dras borde vi titta på de områden där de danska fiskarna har en högre närvaro än de svenska för att kontrollera om mönstret för fångstsammansättningen kvarstår.

Diagram 3:3 Svensk och dansk fångstsammansättning i fiskeområde 44F8 2010-2014

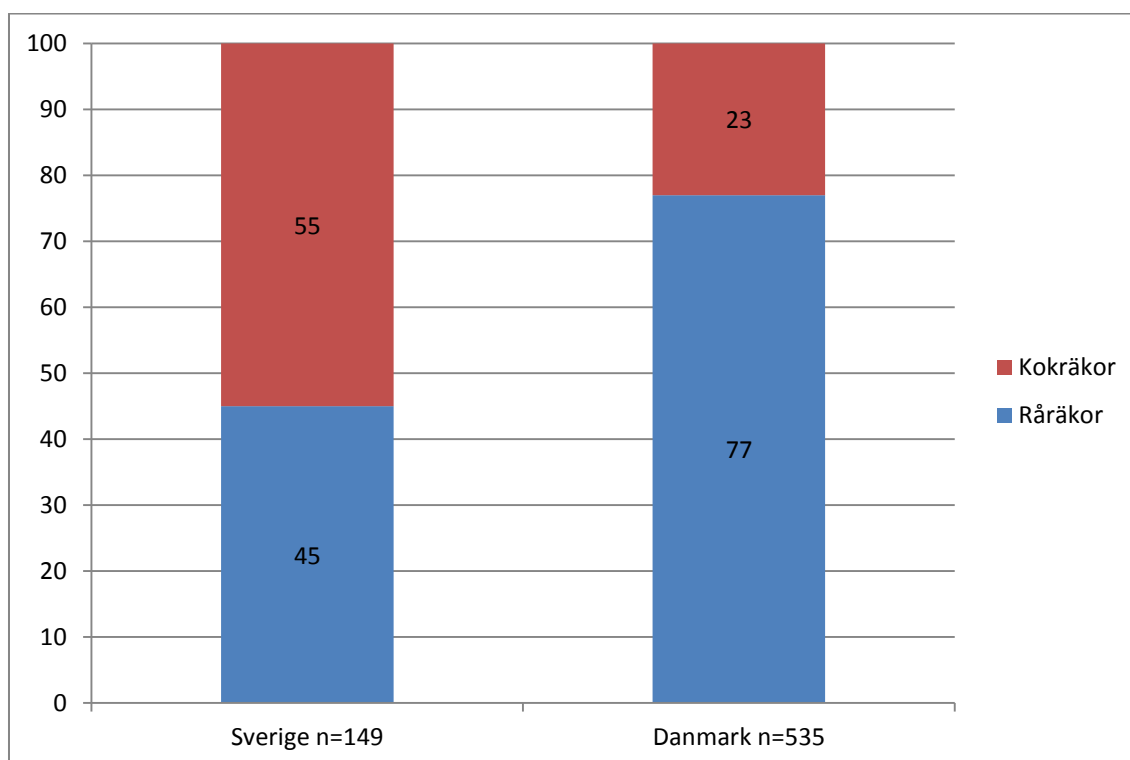
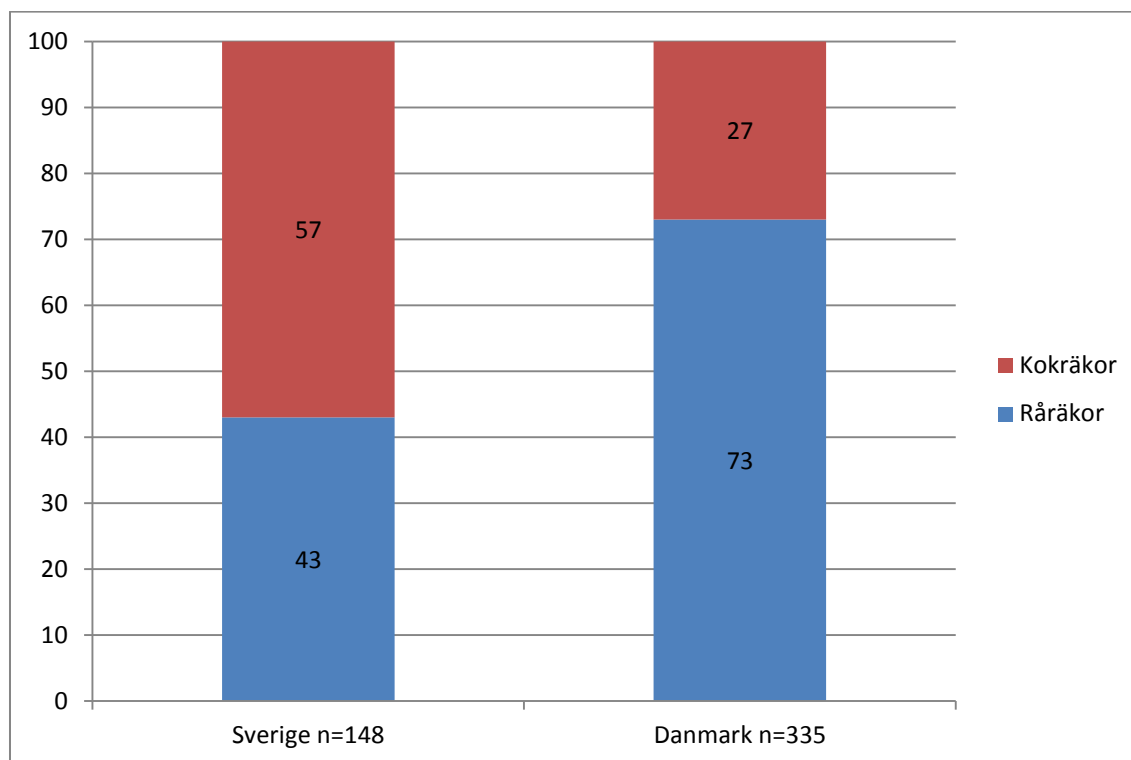

Diagram 3:4 Svensk och dansk fångstsammansättning i fiskeområde 44F9 2010-2014

Analys Fiskeområde 2

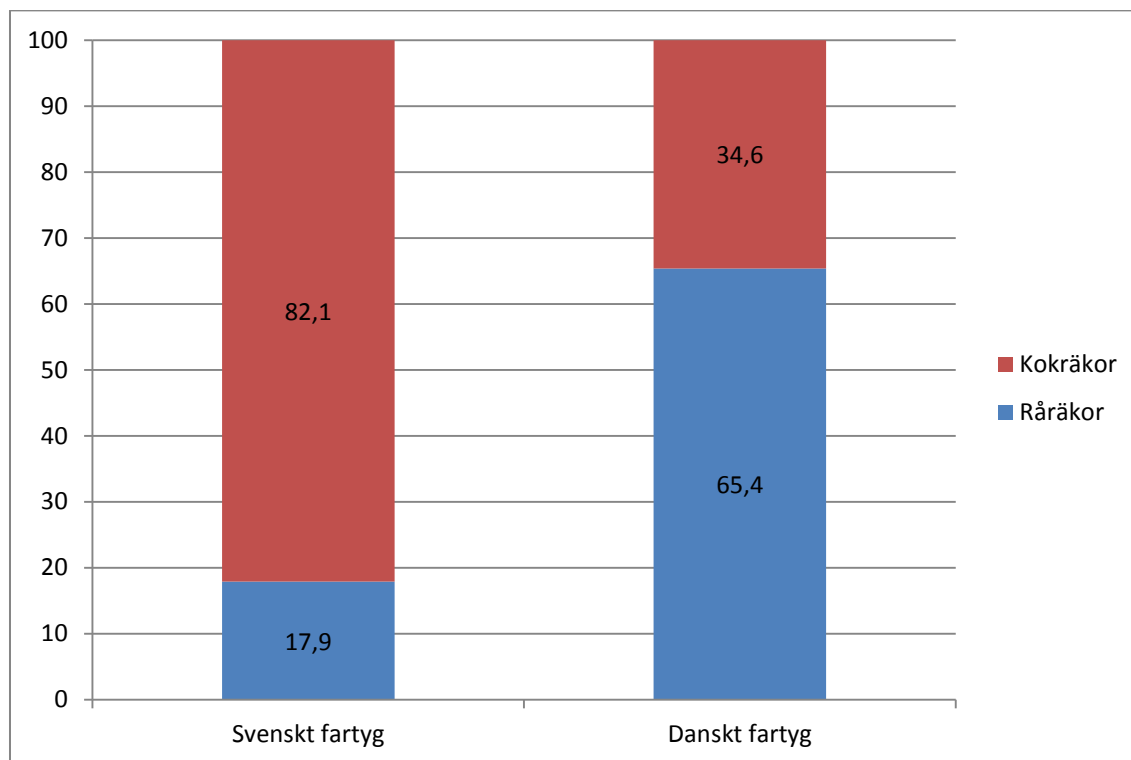
Samma förhållande i fångstsammansättningen mellan den svenska och den danska fiskeflottan kan observeras i alla fiskeområden ovan. Det svenska fisket har en fångstsammansättning mellan kokräka och råräka som ligger på 55/45 och 62/38. Det kan jämföras med siffrorna för hela det svenska fisket i Skagerrak och Kattegatt som låg på 59/41. Medan det danska fisket i ovan nämnda ICES-rutor ligger mellan 23/77 och 32/68 med ett snitt på 28/72 i hela Skagerrak och Kattegatt. Slutsatsen vi kan dra av detta är att man åtminstone måste ner på en högre nivå av precision i den geografiska placeringen av fiskeflottorna för att eventuellt kunna se några utslag i fångstsammansättning. Med ett sådant trubbigt instrument som 3600 kvadratkilometer finner dock tesen, om att det är den geografiska placeringen av fartygen som orsakar skillanderna i fångstsammansättningen, inget stöd.

I ett försök att nå en högre precision i att placera fartygen geografiskt använde vi oss av de så kallade halkkoordinaterna vi hade fått från HaV. Halkkoordinater berättar var någonstans fartyget befann sig när trålen togs upp ur havet. Vi kan då med säkerhet säga att ett fartyg avslutat sin fiskeansträngning på en viss dag och på en exakt plats med stor geografisk precision. Vi kan därefter jämföra med VMS-koordinaterna för de danska fartygen och undersöka om något fartyg befann sig på samma plats vid samma tidpunkt.

Måndagen den 6:e januari 2014 landar ett svenskt räkfartyg sin räkfångst i Grebbestad efter att ha fiskat under natten. Någon gång under fiskeresan mellan den 5:e och 6:e januari befann sig fartyget längs den svenska västkusten vid 58 grader, 21 minuter nord och 10 grader, 27 minuter väst när man tog upp trålen ur havet. På söndagsmorgonen den 5:e januari klockan 07:56, bara timmar innan det svenska fartyget skulle komma, befann sig ett danskt fiskefartyg på exakt samma plats. Fiskande efter samma art.

När de båda fartygen kom till hamn hade de enligt fångstdata fiskat drygt 1 ton räkor var. Det skiljde bara 10 kilo mellan fartygen. Men fångstsammansättningen såg väldigt annorlunda ut.

Diagram 3:5 Jämförelse av fångstsammansättning mellan ett svenskt och ett danskt fartyg som fiskat på samma plats under samma dygn

Analys Fiskeområde 3

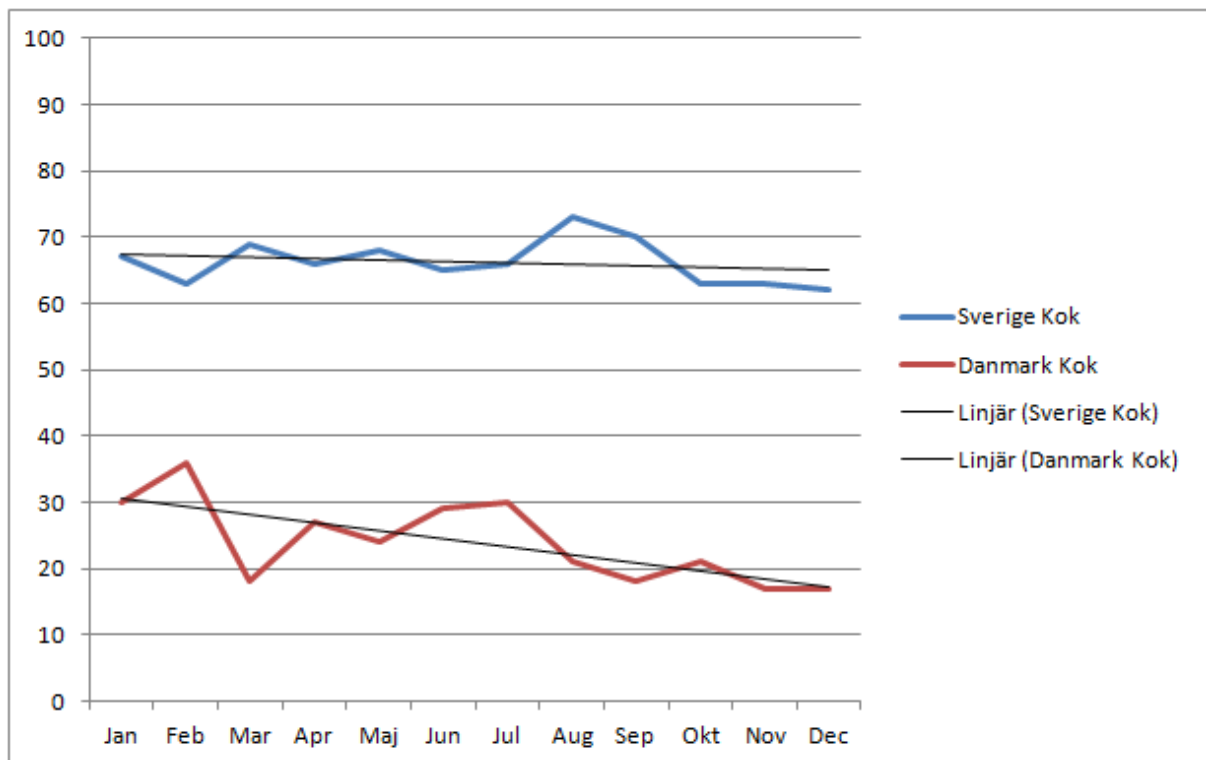
Innan vi drar för långtgående slutsatser av ovanstående diagram och berättelse bör man påminna sig om att fångststatistiken inte möjliggör ett mer detaljerat underlag vad gäller fångstsammansättningen än för varje fiskeres. De båda fartygen har sannolikt gjort fler hal som ingår i samma fiskeres och som påverkar fångstsammansättningen men som vi inte har koordinater för. Man skulle dock kunna låta ovanstående exempel, trots låg reliabilitet, få stå som något slags illustrativt exempel eller anekdotisk evidens över ett fenomen som fortsätter att väcka nyfikenhet.

4.7.4 Förklaringsvariabel: Tid på året

Den fjärde förklaringsvariabel som vi undersökt är om fångstsammansättningen skiljer sig över årets månader då detta har framhållits som en förklaring i samtal med svenska fiskare. De menar att de danska räkfiskarna fiskar året om medan en stor del av de svenska räkfiskarna också fiskar efter andra arter under delar av året. Det svenska fisket, menar de, är mer säsongsbetonat än det danska, vilket skulle kunna förklara skillnaden vi ser i andel kokräka och råräka. De menar att svenska fiskare helt enkelt fiskar under de delar av året då räkan vuxit till sig och blivit större varför svenskarna får större andel kokräkor i sina fångster.

Vi tittade därför på den månatliga fångsten av kokräka från 2014 från båda länderna för att se om skillnaderna fortfarande kvarstod.

Diagram 4:1 Jämförelse av andel kokräka per månad under 2014 mellan Sverige och Danmark i fiske . N=3287

År 2014	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Svenska fiskeresor	190	198	266	262	201	184	227	198	190	199	215	151
Danska fiskeresor	56	43	48	70	76	76	94	88	76	54	74	51

Tabell 5. Antal månatliga fiskeresor inom det svenska och danska räkfisket under 2014

Analys Tid på året

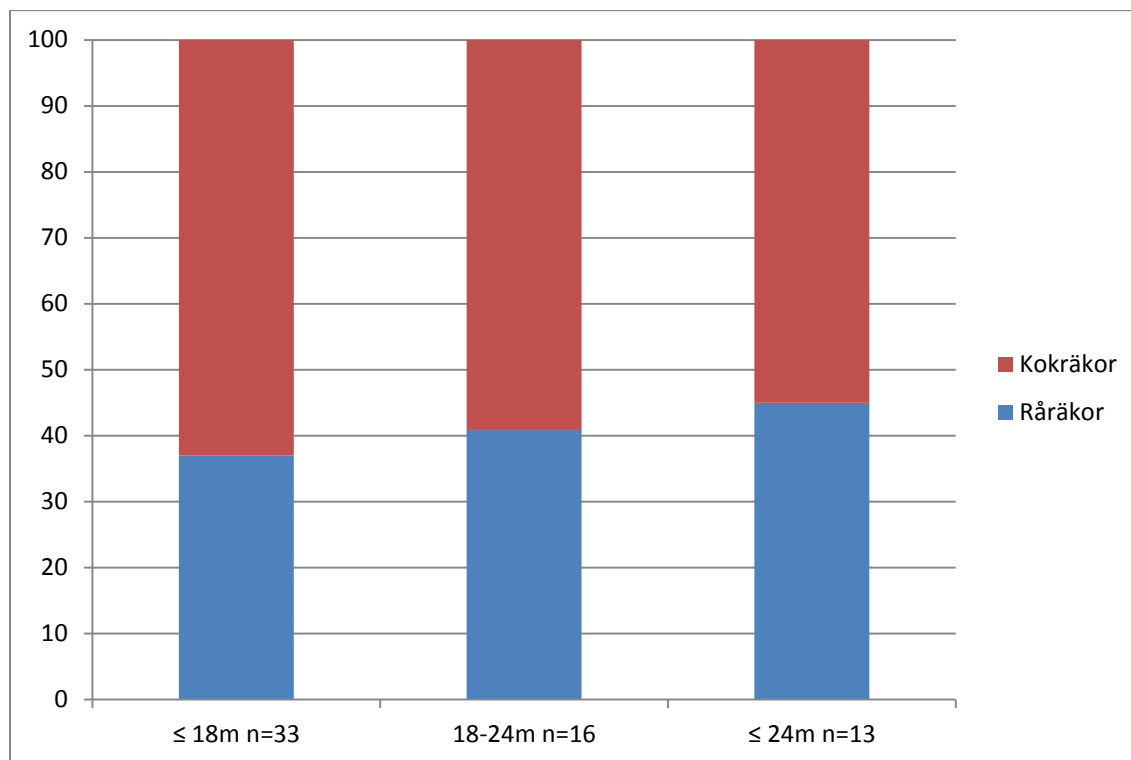
Vad vi kan se av ovanstående diagram är att det förekommer månader då fångstsammansättningen mellan de båda nationernas fiskeflottor går i motsatt utveckling från varandra. I februari får danskarna en högre andel kokräkor medan svenskarna minskar sin. För att i mars månad få ombytta roller. Det största mönster vi kan se är dock att de danska fiskarna får mer kokräkor i fångsten under tidig sommar medan de svenska får mer kokräka under senare del av sommaren. Båda nationerna har en nedåtgående trend i andelen kokräkor över året, om än må den danska vara något kraftigare. Detta sammantaget skulle kunna bekräfta det faktum att bestånden av räka rör sig både vertikalt och horisontellt under året varför det skulle kunna förekomma fluktueringar i fångsten mellan olika månader (Hav resursöversikt 2012:85). Liksom att förekomsten av mindre räkor är större under vissa delar av året (NAFO ICES Discard 2013:2). Men ingenstans under året är fluktuationen över tid så stora att de skulle kunna förklara det tydligaste mönstret av de alla, nämligen den diametralt skilda andelen kokräkor i fångsten mellan fiskeflottorna sett över året. Slutsaten är att de biologiska förflyttningar och växtfaser som kan förväntas under årets lopp och åstadkomma fluktueringar i fångsten av räka över tid inte kan förklara den stora skillnaden vi ser i fångstsammansättningen mellan svenskt och danskt räkfiske. Det motbevisar argumentet som säger att danska och svenska fiskare inte fiskar på samma tider på året, vilket de uppenbarligen gör enligt tabell 5. Fiskeansträngningen må fluktuera över tid, men det bedrivs fiske aktivt året om från båda länder.

4.7.5 Förklaringsvariabel: Fartygsstorlek

Den sista förklaringsvariabeln vi undersökt syftar till den hållning inom den svenska fiskarkåren som menar att uppgradering av fångsten kanske förekommer inom det svenska fisket. Men att det i sådana fall sker inom det segment av den svenska fiskeflottan som dras med stora omkostnader och störst lönsamhetsproblem. Enligt Havs- och vattenmyndighetens rapport om balansen mellan fiskeflottan och tillgängliga fiskemöjligheter 2012 har samtliga fartyg under 18 meter inom räkfisket ett positivt förädlingsvärde. Det vill säga, att de har ett positivt resultat efter att alla omkostnader för verksamheten är betalda. För fartyg mellan 18-24 meter är den siffran 89 procent, medan samma siffra

för fartyg över 24 meter är 0. Det vill säga att samtliga fartyg över 24 meter drogs med lönsamhetsproblem 2012. (Havs- och Vattenmyndigheten 2014:26)

Diagram 5:1 Jämförelse av fångstsammansättning mellan storlekssegment inom det svenska fisket mellan 2010-2014. N=62

Analys Fartygsstorlek

Av ovanstående diagram kan vi konstatera att det mönster vi tidigare sett för fångstsammansättningen inom det svenska fisket med en majoritet av andelen kokräka i fångsten är ytterligare förstärkt inom det minsta segmentet av den svenska fiskeflottan. I den mån fångstsammansättningen kan sägas indikera utkast av räka torde alltså de minsta fartygen vara de som kastar ut mest. En alternativ tolkning skulle kunna vara att de mindre fartygen, ofta hemmahörande i norra Bohuslän, är traditionellt mer involverad i utvecklingen av selektiva redskap och ekologisk hållbarhet (Romedahl 2014:16). Detta skulle då kunna innebära att man får en annorlunda fångstsammansättning. Men enligt forskare som Daniel Valentinsson på SLU är räkan en särskilt svårselektad art och att bättre fångstsammansättning än 50/50 inte går att uppnå. Det skulle å andra sidan innebära att fartyg oavsett segment inom det svenska räkfisket har suspekt fångstsammansättning som pekar mot olaglig aktivitet och utkast.

4.7.6 Andra förklaringsvariabler

De andra förklaringsvariabler som finns representerade inom utkastdebatten rör främst yrkesskicklighet och ett nischat industrifiske med råräka som betydande målart. Detta är teser som är svåra att kvantifiera och kontrollera med underlag i fångstdata, varför vi hänvisar till den journalistiska delen av undersökningen för vidare utveckling av de teserna.

4.8 Svar på frågeställningarna

Är det någon skillnad mellan den svenska och den danska räkfiskeflottans fångstsammansättningar?

Ja, fångstsammansättningen mellan den svenska och den danska räkfiskeflottan kännetecknas av en stor diskrepans. Svenska fiskare har generellt en betydligt högre andel kokräkor i fångsten än vad de danska fiskarna har. Motsatt förhållande gäller för råräkan då den förekommer i betydligt mindre del i den svenska fångsten än i den danska där den mindre värdefulla råräkan är det dominerande inslaget.

Var någonstans bedriver svenska och danska räkfiskare sitt fiske efter nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt?

Det svenska och danska räkfisket i Skagerrak och Kattegatt bedrivs i huvudsak på tre områden; i nordöstra Skagerrak norr om Grenen, i västra Skagerrak väster om den nordjylländska kusten och i Kosterhavet. Drygt hälften av alla samlade svenska och danska fiskeansträngningar sker på samma två ICES-rutor i nordöstra Skagerrak. Nämligen 45G0 och 46G0 (se Bild 1). Vidare sker en tredjedel av svenska fiskeresor innanför trålgränsen i Kosterhavet i norra Bohuslän där det från 1 juni 2015 fordras särskilt tillstånd för att få fiska. I västra Skagerrak sker en fjärdedel av det danska fisket medan bara ett par procent av det svenska fisket bedrivs där.

Vad använder de olika fiskeflottorna för maskstorlekar i trålen?

Den minsta tillåtna maskstorleken i trålen inom räkfisket i Skagerrak och Kattegatt är 35mm. 2014 användes 35-36mm maska på en tredjedel av de svenska fiskeresorna . Medan man använde samma maskor på knappt 9 av 10 danska fiskeresor samma år. Inom det svenska räkfisket används inte sällan större maskor än så. Det senaste året använde man 37-48mm maska på två tredjedelar av alla svenska fiskeresor. Selektiviteten är, i den grad den fungerar, mer utvecklad och mer förekommande inom det svenska fisket än i det danska.

Hur ser de respektive fiskerionernas kvotsystem ut för räkfisket?

Det svenska kvotsystemet, liksom det danska, baseras på den så kallade relativa stabiliteten (se. Olika förvaltningssystem 4.4.3). Den relativa stabiliteten är den andel av fisket efter nordhavsräka i Skagerrak som de respektive länderna får fiska i förhållande till varandra. Den relativa stabiliteten baseras i sin tur på hur mycket de olika länderna har fiskat historiskt. Räkkvoterna för Skagerrak och Kattegatt kan gå upp eller ner beroende på vetenskapliga beståndsuppskattningar, men den relativa stabiliteten förblir alltid densamma sedan den sattes för svenskt del i och med EU-inträdet 1995. 2014 bestod Sveriges räkkvot av 14% av den totala tillåtna fångsten av nordhavsräka i Skagerrak medan Danmark hade 26% och Norge 60% (MSC 2015:15).

Hur länderna väljer att förvalta sina respektive kvoter är sedan, inom ramarna för EU:s gemensamma fiskeripolitik, upp till dem själva. I Sverige reglerar staten vilka fartyg som skall få olika stora delar av kvoten genom månatliga ransoner. I Danmark har staten privatiserat och sålt ut kvoterna till privata aktörer inom näringen. Danska fiskare som köpt på sig kvoter behöver alltså inte förhålla sig till månatliga ransoner utan fiskar hur mycket och hur länge de vill inom deras individuella kvoters begränsningar.

Sker det olovligen utkast av räk i inom det svenska räkfisket?

Vår undersökning tillsammans med våra genomförda intervjuer ger starka indikationer på att det sker ett systematiskt utkast av mindre värdefull räka inom det svenska räkfisket i Skagerrak och Kattegatt. Detta bekräftas också av existerande forskning samt nyligen offentliggjord dokumentation från Kustbevakningens flygande fiskerikontroll. Den svenska fångstsammansättningen som år 2014 gav 66 procent kokräka och 34 procent råräka låter sig inte förklaras av de oberoende variabler, för att utkast inte förekommer, som undersökningen prövat.

Vilka är i sådana fall de bakomliggande orsakerna?

Vi har undersökt de förklaringsmodeller som oftast används inom den diskussion som pågår inom näringen för att förklara hur skillnaden i fångstsammansättningen mellan Danmark och Sverige kan se ut som de gör. Liksom de uppfattningar kring bakomliggande orsaker till utkast och uppgradering som kommer till uttryck inom vetenskapen och hos de förvaltande myndigheterna.

Vi kan med säkerhet säga att det svenska fisket bedrivs med större maskstorlekar än det danska och att det vittnar om en ansats inom det svenska fisket mot ett mer selektivt fiske och för att utveckla dess metoder. Vad vi däremot inte kan säga är att detta skulle förklara diskrepansen i fördelningen mellan kokräkor och råräkor. Då selektivitetens effekter inte kan sägas kunna anta de proportioner för att överlappa glappet mellan nationernas sammansättningar. Det motsägs också av forskare som menar att

ett selektivt fiske inte kan åstadkomma bättre sammansättning ur ekonomisk synpunkt än 50/50 (Intervju med Daniel Valentinsson, 2015, 6 maj).

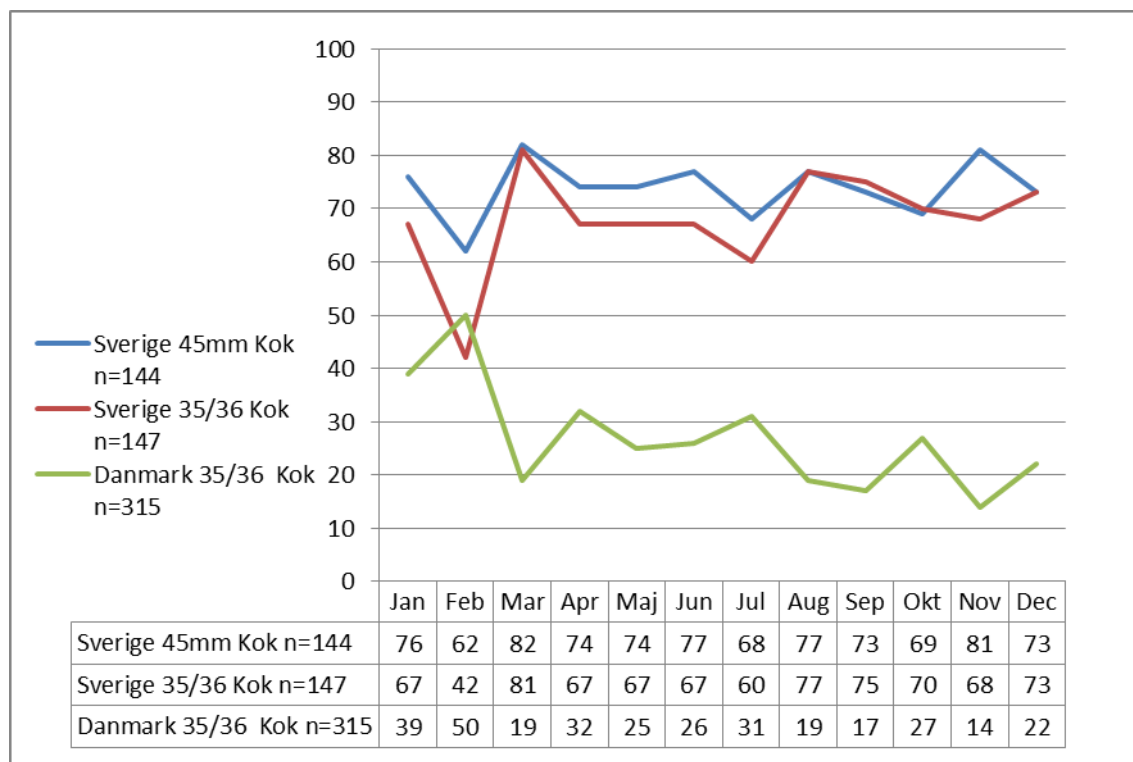
Vad gäller argumentet om att danska fiskare bedriver fiske på andra delar av året än det svenska och därför får en annan fördelning mellan kokräka och råräka så är det helt enkelt inte korrekt. Enligt våra undersökningar bedriver båda fiskeflottorna fiske året om även om det svenska antalet fiskeresor fluktuerar något mer än det danska fisket, vilket sannolikt har att göra med det svenska ransoneringssystemet där fiskarna får en viss kvot att fiska per månad. Tar den slut innan månaden är över, kan fiskare helt enkelt inte utföra fler fiskeresor innan nästa ranson.

Den geografiska förklaringsmodellen kan vi, inom ramarna av denna undersökning, inte uttala oss om med önskvärd emfas då vårt instrument (ICES-rutan) är tämligen trubbig. Den mer detaljerade informationen som fångstdata gav i form av koordinater för fisket är alldeles för få och med för låg reliabilitet för att kunna ge stöd åt några mer långtgående slutsatser. Representanter från det svenska fisket har hävdade att små förändringar i topografi och geografisk placering till havs kan spela avgörande roll för fångstsammansättningen av räka (Intervju med Jan Norlenius, vice ordförande i Sveriges fiskares riksförbund, 2015, 5 maj). Om så är fallet verkar dock denna fina geografiska balansgång konsekvent tippa över till det svenska räkfiskets fördel då skillnaden i fångstsammansättning mellan den svenska fiskeflottan och den danska, oavsett geografisk placering, ändå kvarstår. Är det då en fråga om yrkesskicklighet? Ja, därom tvistar de verksamma fiskarna. Och dessvärre lär ord stå mot ord i den frågan även fortsättningsvis då fångstdata i vår undersökning inte ger några svar där.

Oavsett vilken förklaringsvariabel vi har undersökt som premierar en annan tolkning av skillnadens ursprung än utkast, må det vara selektivitet, geografi, årstid eller fartygsstorlek har det funnits ett resultat, ett mönster som sticker ut mer än något annat: skillnaden mellan nationerna.

Trots att vi försökt att få omständigheterna för de undersökta analysenheterna att vara så jämförbara som möjligt kvarstår fortfarande denna skillnad mellan Sverige och Danmark. Maskstorlek, geografisk plats för fisket och vid vilken tidpunkt på året fisket har bedrivits spelar en viss roll för fångstsammansättningen. Men det förklarar inte den stora skillnaden. Den mest avgörande faktorn för hur mycket kokräka som landas är vilket land fiskefartyget kommer ifrån (Diagram 6).

Diagram 6 Andel landad kokräka i förhållande till maska och nation i ICES-rutan 45G0 under 2014 N=606

Som ett resultat av de olika förvaltningssystemen i Sverige och Danmark ser bland annat flottornas storlek väldigt olika ut. Inom det danska fisket har man önskat rationalisera bort en överkapacitet inom räkfisket, vilket man gjorde genom införandet av försäljningsbara kvoter (ITQ). I Danmark finns idag ett tiotal räkfiskefartyg. I Sverige har den politiska diskussionen ofta kretsat kring andra värden som att bevara arbetstillfällena och levande kustsamhällen vilket gjort att förvaltningssystemet ser annorlunda ut med sammanlagt ett 60-tal aktiva räkfiskefartyg (Intervju med Daniel Valentinsson, 2015, 6 maj).

Även en sådan sak som hur fisket bedrivits traditionellt i Sverige kan ha påverkat hur det bedrivs idag. Det historiska fisket, den relativa stabiliteten, som den svenska kvoten är baserad på bygger på medeltal för den svenska fångsten för åren 1991, 1992 och 1993. Det fanns då inget utkastförbud och utkast var en naturlig praktik inom det svenska fisket. Detta för att man i första hand fiskade kokräkor för färskvaruhandeln och inte råräkor för beredningsindustrin i lika stor utsträckning som det danska fisket gjorde. När sen utkastförbudet infördes blev samma utkastpraktik olaglig. De svenska fiskarna ska sedan 2009 landa allt som fångas av både kokräkor, råräkor och lus för att räkna av det på en kvot som baserats på fiske av i huvudsak bara kokräkor. Lagen har alltså ändrats, men inte fiskemöjligheterna. Detta har troligtvis inneburit att förutsättningarna för ett lönsamt fiske försämrats och att de ekonomiska incitamenten för utkast ökat.

4.9 Litterär reflektion

“Journalistikens viktigaste syfte är att förse medborgarna med den information som de behöver för att vara fria och självstyrande.” (Molander 2010:189)

Bill Kovach och Tom Rosentiels sammanfattning av journalistiken (här citerad i Molander) korresponderar väl med den ambition vi hade när vi tog oss an detta arbete.

Det har inte varit lätt att vara räkkonsument i sedan Världsnaturfonden (WWF) gav nordhavsräkan rött ljus i sin konsumentguide i februari förra året.

Räkfrågan kan framstå som en banalitet i ljuset av Kovachs och Rosentiels journalistideal, men frågan om räkans vara eller icke vara på våra middagsbord innehåller mer än frågan “är det okej att köpa räkor?”.

Det är en fråga om ekonomi. Vi har talat med fiskare som menar att de helt i onödan har förlorat stora summor pengar på grund av att WWF gav räkan rött ljus. Men det är också en fråga om miljö, ekologi, hur vi tar hand om våra naturresurser och möjligheten att utöva konsumentmakt.

Därför inleder vi detta arbete med ambitionen “att berätta hur det faktiskt står till i det svenska räkfisket - inte hur enskilda personer vill att det ska vara. Vi vill bidra till att svenskarna i allmänhet blir mer upplysta i frågan och ge dem möjlighet att själva kunna ta ställning till om de kan äta räkor med gott samvete.” (Se Kap 4.1).

Sanningsanspråk

Ettema och Glosser beskriver den dagliga nyhetsverksamheten som delvis begränsad av den kontext den verkar i. Nyheterna anses finnas där ute och reporterns roll blir att inhämta kommentarer kring nyheterna från trovärdiga källor som får framföra sina argument, men utan att reportern själv gör anspråk på att kunna bedöma riktigheten i allt det som rapporteras (1984:343). På så sätt skyddar journalisten sin objektivitet, hen tar aldrig ställning. Vi anser att rapporteringen kring räkfisket har fastnat i detta stadiet och snarare förvirrat än upplyst mediekonsumenterna.

Detta arbete har sin utgångspunkt i kvantitativ vetenskaplig metod för att ta sig förbi det Cecilia Uddén benämner balansens tyranni (Molander 2010:193-192), där båda sidor får säga sitt utan att faktan som framläggs genomgår en kritisk granskning. För att kunna göra anspråk på att presentera en sann bild, om än inte den enda, (se t ex Molander 2010:1992), har vi därför använt oss av både vetenskapliga och journalistiska metoder på vägen.

Utkast av räkor innehåller flera potentiella missförhållanden. För det första kan utkast ge en konkurrensfördel för den som kastar ut, för det andra kan det påverka bestånden negativt och för det tredje kan det ses som ett moraliskt problem att slänga mat. För att undvika att hamna i en debatt om vad som är rätt och fel har vi gjort som många före oss och tagit hjälp av lagen som referenspunkt. Som beskrivs i *The Paradox of the Disengaged Conscience* är lagen kanske den mest konkreta referenspunkt som finns när det gäller att belägga ett missförhållande (1998:72). Vi har märkt att många svenska räkfiskare känner sig jagade och utpekade i och med införandet av en ny kontrollstrategi och på grund av rapporteringen om rödljus och rödlista. Flera personer har flera gånger ifrågasatt värdet av vår granskning och då har det varit skönt att kunna luta sig mot lagen, som Ettema och Glasser framhåller (Ibid.).

Detta arbete bygger på intervjuer med forskare, fiskare och intresseorganisationer; studier av gällande lagar inom räkfisket; studier av tidigare forskning och rapportering i media; men framförallt en kvantitativ vetenskaplig undersökning (se Metod). Den fakta vi har tagit fram har sedan filtrerats genom en rad journalistiska praktiker såsom djävulens advokat, där vi själva försökt slå hål på vårt insamlade material (Ettema & Glosser 1984:354); line by line-metoden, där alla fakta, slutsatser, statistiska påståenden och intervjuer nagelfarits (Hansson 2009:275).

Svaret på de frågeställningarna som rör skillnader mellan svenskt och danskt räkfiske har använts som underlag för de journalistiska intervjuerna. Svaren på dem skiljer sig därför inte åt.

Också svaren på våra grundläggande frågeställningar *Sker det olovligen utkast av räkor inom det svenska räkfisket?* och *Vilka är i så fall de bakomliggande orsakerna?* besvaras på liknande sätt i såväl uppsatsdelen av arbetet som den journalistiska presentationen. Uppsatsdelen kan fastslå att det finns starka indikationer på att stora mängder räkor systematiskt kastas överbord av svenska fiskare, trots att det är olagligt. I den journalistiska delen har vi även vägt in muntliga källor och med stöd av både de som sitter på de anklagades bänk, såväl som de som anklagar samt forskare är reportaget uppbyggt kring fakta och intervjuer som bekräftar den bilden. Men även de som inte stödjer tesen finns representerade.

Då vi fått ett jakande svar på den första frågan från flera av varandra oberoende källor har vi gått vidare med fråga nummer två om vilka de bakomliggande orsakerna är för att kunna göra ansvarsutkrävande intervjuer. Vi har två intervjuer av ansvarsutkrävande karaktär. Den ena är med Ingemar Berglund, chef för fiskeriförvaltningen på den ansvariga myndigheten Havs- och Vattenmyndigheten och den andra är med Jan-Olof Larsson som är socialdemokraternas fiskepolitiska talesperson sedan 2002. Vi valde att ta ansvarsintervjuerna med dem, trots att grundfrågan gäller ett lagbrott som begås av fiskare, på grund av utformningen av de regelverk som finns. Det finns många

regler som styr det svenska fisket. Regleringen utgår ifrån EU:s gemensamma fiskeripolitik (GFP), men kan anpassas efter nationella eller regionala förutsättningar och mål. Vi fann att missförhållandet delvis var skapat av myndigheter och den förda politiken (se Kap. 4.8), därför valde vi också att lägga de ansvarsutkrävande intervjuerna på den nivån. Det finns även utrymme för kompletterande ansvarsutkrävande intervjuer med ansvariga ministrar.

Givetvis har ett urval av fakta och citat gjorts i den journalistiska framställningen. I den vetenskapliga undersökningen och i de filmade intervjuerna har vi dock utgått från det vi bedömt vara de bästa motargumenten och även de som inte bekräftar vår undersöknings validitet får komma till tals. Vi anser att vår framställning är rättvisande. Det vill säga att inga väsentliga fakta som skulle få tittaren att ändra uppfattning har utelämnats (Molander 2010:192).

Vi gör inte anspråk på att presentera sanningen med stort S, men vi gör anspråk på att presentera en sanning. “Att dra en slutsats innebär alltid en risk. Men det är en risk som ingår i jobbet”, som Nils Hansson skriver (2009:277).

Dramaturgi

För att ta reda på hur det egentligen ligger till med utkast inom svenskt räkfiske har vi framförallt suttit vid våra datorer, ringt kontrollsamtal och försökt få människor att ställa upp på filmade intervjuer. Det är helt enkelt en komplicerad historia som innehåller mängder med tekniska termer. Maskstorlekens betydelse för fångstsammansättningen i ett trålhal, problem med att göra data insamlad från flera olika myndigheter i två olika länder statistiskt jämförbar och gränsen mellan EU:s gemensamma fiskeripolitik och svensk lag, är knappast något som får grannen att spetsa öronen. Därför har vi jobbat hårt med dramaturgin i den journalistiska presentationen av vårt arbete.

Vi har använt den klassiska dramaturgiska modellen som Nils Hansson presenterar i sin bok Grävande journalistik (2009:253).

Just eftersom reportaget är faktatyngt har vi försökt skapa en framåtrörelse genom att vi följer tre svenska fiskare. Till en början får de olika parterna i konflikten presentera sin syn på saken. Den danska fiskaren menar att de svenska fiskare bryter mot lagen, svenska fiskare berättar att svenskt och danskt fiske skiljer sig åt. Konflikten etableras innan fördjupningen då Daniel Valentinsson, som är forskare, börjar reda ut vad konflikten handlar om.

En bit in i reportaget får en av fiskarna presentera sin syn på saken och rikta mer fokus på bristfällig tillsyn och förändringsovilja från myndigheter och politiker. Point of no return betyder alltså i vårt

reportage att vi tar klivet från om utkast sker till vad som är den bakomliggande orsaken och den resterande delen av reportaget fokuserar främst på politiska och legala utmaningar.

Med tanke på att uppgradering av fångsten är olagligt har vi presenterat det som ett generellt problem. Nils Hansson framhäver vikten av att personifiera generella problem för att göra dem mer lättbegripliga (2009:258). Vi valde dock en medelväg i detta fall eftersom vi inte är ute efter att peka ut någon enskild fiskare får de främst prata om företeelsen generellt. En av fiskarna står dock åtalad för brottet, därför får han fler frågor som rör just hans eget fiske.

När reportaget rundas av lyfter vi även fram att det regelverk som ligger till grund för räkfisket och till viss del kan anses ha gett upphov till problematiken med utkast ska införas inom allt fiske som råder under EU:s gemensamma fiskeripolitik de kommande åren. Detta för att skapa en framåtrörelse som skapar en debatt. För precis som Jonathan Kaufman vill vi som journalister vara med och påverka samhället genom att lyfta fram oegentligheter (Ettema & Glosser 1998:69).

I likhet med Cecilia Uddéns argument (Molandars 2010:194) anser vi inte att ett sådant ställningstagande sätter vår objektivitet på spel. Vi undanhåller inte fakta som kan stjälpas reportaget. Vi ger heller inget svar på problematiken. Vi lyfter fram problematiken så att den intresserade har möjlighet att själv skapa sig en uppfattning och ta ställning.

4.10 Framtida undersökningar

Varje år sker det vetenskapliga observationer ombord på aktiva fiskefartyg som fiskar efter nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt för att bland annat kontrollera omfattningen av utkast. Detta sker i det svenska fisket och i det danska fisket. Men inte i det norska.

Norge är den nation, bland de som fiskar efter nordhavsräka i Skagerrak och Kattegatt, som har den nominellt största fiskeflottan och den största räkkvoten. Trots detta bedriver inte norska myndigheter några observationer av utkast med argumentet att det ändå är olagligt och att det därför skulle vara svårt att få fiskare att ställa upp och låta dokumentera sina utkast. De norska utkastuppskattningarna baseras därför på de danska siffrorna. Här finns det en vit fläck på kartan vad gäller räkfisket i våra vatten. Ett missförhållande som vi fått indikationer på är av stor omfattning. Kartlägg det norska utkastet efter nordhavsräka, förslagsvis med assistans inifrån näringen.

4.11 Arbetets gång

Arbetet tar form

Inledningsvis började vi med att konstatera att mediabevakningen om de olika turerna kring nordhavsräkan bar på vissa brister. Inte sällan fick ord stå mot ord utan några större journalistiska ansatser att söka sanningen bakom de ofta motstridiga påståendena. Det var där vi ville ta vid. Vi ville ta ett stort grepp om hela det svenska fisket och dess förvaltning genom att gå till botten med vad det var som inte stämde med det svenska räkfisket och som hade föranlett detta mediala drev om räkans vara eller icke-vara.

Vi började så att säga dra i tre ändar samtidigt: skrotningspremier, lönsamheten i fisket och det svenska utkastet av räka. Vi började med att göra informationssamtal med forskarkåren för att skaffa oss kunskap om utkastssituationen i länderna runt Skagerrak och Kattegatt. Samtidigt prövade vi vår egen tilltänkta undersökning på forskarna för att höra om de tyckte den kunde bidra med intressant information. Efter att ha förhört oss om att undersökningen inte redan var gjord kontaktade vi Havs- och vattenmyndigheten för att skaffa oss bättre kunskaper om hur insamlingen av fångstdata gick till och vilka uppgifter vi skulle behöva hämta ut för att kunna genomföra den tilltänkta jämförelsen med danskt fiske.

Samtidigt begärde vi ut uppgifter från jordbruksverket om alla fiskare som hade fått strukturanpassningsstöd, alltså skrotningspremier, under den senaste perioden och började ringa runt till dessa för att förhöra oss hur många fiskare som fortfarande var aktiva fiskare.

Enkätundersökningen påbörjades men genomfördes aldrig helt innan vi beslutade att byta spår och avgränsa oss i vår undersökning. Dock var dessa enkätsamtal inte bortkastade då vi fick god insyn i näringsens åsikter och uppfattningar om hur den svenska fiskeriförvaltningen fungerade i praktiken.

Avgränsningar

Efterhand började vi förstå att vi skulle bli tvingade att avgränsa vår forskningsansats. Vi skulle inte kunna hinna med en genomlysning av hela den svenska fiskeförvaltningen inom ramarna för vårt examensarbete. Vi resonerade om vilka aspekter vi tyckte var mest intressanta och kom fram till att det var det systematiska och pågående lagbrottet som antytts försiggick inom det svenska räkfisket - nämligen utkastet. Detta borde vi ha insett tidigare i processen. Det hade underlättat arbetet med att sätta sig in i ämnet, läsa nyckelrapporter och tala med de nyckelpersoner vilket antagligen lett till att vi tidigare hade fått tydligare fokus i arbetet vid ett tidigare skede.

Men sagt och gjort! Vi lade de andra undersökningarna på is och började helhjärtat ta oss an utkastundersökningen som vid det här laget hade sprungit på svårigheterna med en långsamt arbetande

och ständigt sekretessprövande myndighet. Efter att ha fått underkastat oss ett omfattande förbehåll gällande att inte sprida information om enskilda näringsidkare kunde vi sent omsider hämta ut nästan all fångstdata som vi behövde från de svenska myndigheterna (se bilaga 1). Nu blickade vi med rädsla över Skagerrak mot den danska myndigheten och den danska offentlighetsprincipen, om vilken vår förkunskap var skral. Det visade sig dock gå som ett rinnande vatten. Inget förbehåll, ingen sekretessprövning, inga problem!

Två länder, två källor

Problemen kom snarare när vi skulle försöka att koordinera fångstdata från två olika statliga myndigheter i två olika länder med två olika uppsättningar av nationella föreskrifter för administrativ fiskekontroll. Vi företog en omfattande mailkorrespondens med danska myndigheter för att försöka uppnå likvärdighet i de olika nationerna fångstdata. Detta skulle visa sig sätta vissa käppar i hjulet för vår undersökning, då vissa korstabuleringar och jämförelser mellan de olika fiskeflottorna inte skulle vara möjliga att göra med bibehållen reliabilitet. Som till exempel att ha varje tråldrag som analysenhet snarare än varje fiskeresa för att på så sätt få en högre detaljnivå. Men då danska föreskrifter inte stipulerade den rapporteringstätheten från det danska fisket gick det inte att jämföra på ett betydelsefullt sätt med det svenska. Samma sak skedde med fiskefartygens koordinater under fiske som enligt svenska myndigheter föll under sekretess med hänsyn tagen till "yrkeshemligheter" medan vi från danskt håll fick allt vi önskade (se bilaga 2). Dessa diskrepanser i källorna till det empiriska materialet förstod vi skulle innebära vissa reliabilitetsproblem för slutsatser dragna på för litet dataunderlag eller på för små populationer. Att jämföra fångstdata från enskilda fartyg under kortare tidsperioder förstod vi inte skulle vara möjlig med bibehållen statistisk säkerhet. Det är därför vi valt att i möjligaste mån tolka resultaten utifrån stora mönster och trender inom och mellan de nationella fiskeflottorna som helhet.

Ut och hämta hem!

Uppdelningen av arbetet gick förhållandevis bra i början och skedde tillsynes av sig själv. Under tiden en av oss satt och organiserade insamlingen av fångstdata från de olika ländernas myndigheter började en annan sätta sig in i kontrollaspekten av räkfisket och ta de inledande kontakterna med Kustbevakningen. Ett bra förarbete och en god dialog som gjorde att vi relativt snart fick den unika möjligheten att kunna följa med ombord på Kustbevakningens fiskerikontroll av en räktrålar i Kosterfjorden. Resultatet blev ett unikt bildmaterial och bra scener som vi kom att använda oss av i reportaget. Efter denna inledande resa i mars dröjde det ganska länge innan vi kom för oss att boka nästa intervju. Vi försjönk i en oorganiserad fördjupande researchfas där alla tre arbetade omlott och en del merarbete blev utfört. Detta föranleddes antagligen av att insamlingen av det statistiska materialet drog ut på tiden, vilket i sig bidrog till att vi inte kunde slutföra undersökningen som vi hade behövt för att kunna ta med oss in i intervjuerna av de deltagande aktörerna. Detta medförde alltså att arbetet med att boka intervjuer och hämta hem material dröjde och kom att ansamlas till en

intensiv inspelningsperiod längs västkusten under två veckor. Två förmildrande omständigheter i detta fall var det faktum att fiskare generellt är svåra att få tag i då de under veckorna tenderar att vara till sjöss bortom mobilmasternas räckvidd. Och när de väl var tillbaka på landbacken igen var de ofta ovilliga att diskutera saken framför kameran. Detta har gjort att det känts som att vi ständigt jobbat i motlut vad gäller att få personer från den berörda sidan att ställa upp. Trots detta lyckades vi till sist få intervjuer med representanter från både norra och södra bohuslänska fisket, vilket det länge såg ut som att vi skulle stå utan.

Publicistiska beslut och etiska överväganden

Ett pressetiskt dilemma som identifierades och adresserades tidigt i arbetets gång var kopplingen som en av undersökningens medförfattarna har haft med fiskenäringen i norra Bohuslän genom arbete som fiskauktionist. Trots försäkran från dennes sida om att vederbörande skulle klara att distansera sig från tidigare lojaliteter kom detta att skapa viss turbulens inom gruppen. En turbulens som grundade sig i rädslan för att reportaget medvetet eller omedvetet skulle peka ut en orsak till utkast framför en annan och på så sätt ge förtur för en problemanalys framför en annan som tydligt skulle vara kopplad till endera norra eller södra Bohuslän. Turbulensen som egentligen handlade om att eftersträva en allsidig rapportering bidrog till att gruppens övriga medlemmar i viss mån kände sig bakbundna och förda bakom ljuset av en dold agenda. Turbulensen kom dock snabbt att lägga sig efter att vi diskuterat hur vi såg på vår uppgift som oberoende journalister. Vi kunde alla enas om att uppgiften var ett problemorienterad sådan i vilken lösningsdiskussionen med fördel kunde överlåtas till andra forum.

Ett annat publicistiskt beslut vi fattat kom att handla om publiceringen av förundersökningsmaterial i ett pågående brottmål. Den video som visar fiskaren som nu står åtalad för att ha kastat räkor tillbaka i havet har i och med att förundersökningen ledde till åtal kommit att bli allmän handling. Videon är den första av sitt slag där myndigheter lyckats fånga förekomsten av utkast av räka och bär i sig ett högt nyhetsvärde. Vi har i vårt reportage bland annat fokuserat på svårigheten med kontroll av utkast varför en publicering av videon känns motiverad. Det bör också nämnas att fiskaren som står åtalad tidigare har ställt upp i media med anledning av att händelsen polisanmälades av Havs- och vattenmyndigheten i höstas. En tredje motivering är också att fiskaren själv valt att ställa upp framför kameran och diskutera det aktuella åtalet. Sammantaget har detta lett till att vi beslutat att publicera videon föreställande hur fiskaren kastar räka överbord.

Ett annat pressetiskt dilemma har att göra med ett videomaterial som vi kom över i samband med att vi besökte en av våra källor i samband med att vi spelade in klippbilder. Vi blev inbjudna att med kamera gå ombord på dennes båt för att bli visade hur man sorterar fångsten i de olika storlekarna. Under inspelningen uppkommer frågan om vad som sker med den allra minsta räkan, lusen. Fiskaren ber oss då stänga av kameran, varpå fiskaren fortsätter att visa hur lusen går överbord via ett pumpsystem i

durken på fartyget. Detta fångas på kameran som fortfarande rullar. Nu följer en diskussion om vi kan använda oss av materialet i vårt reportage. Frågan är extra svår av två anledningar. Delvis har fiskaren varit vår källa och varit oss behjälplig vad gäller tips och information under vårt inledande arbete och det inte utan en känsla av att ha förbrukat ett förtroende om vi publicerar den dolda inspelningen. Delvis finns det en överhängande fara för att fiskaren kan bli identifierad trots att vi hade vidtagit försiktighetsåtgärder för att anonymisera fiskaren genom förvrängd röst och genom att inte visa fiskaren i bild. I videon demonstreras hur det i praktiken går till när lusen går överbord, vilket är ett lagbrott för vilket det finns sanktioner i lag. Videon illustrerar väl svårigheterna som de kontrollerande myndigheterna står inför när det gäller att beivra någon för utkast och fyller som sådan en viktig funktion i reportaget. Man skall inte heller sticka under stolen med visuella värdet för reportaget i att ha en "dold" inspelning som automatiskt accentuerar känslan av att en överträdelse sker framför våra ögon. Så vad göra? Efter att minimerat identifikationsmöjligheterna, som vi ser det, genom att enbart låta bilden av en metallisk låda synas i bild och förvrängt ljudet av fiskarens röst till oigenkännlighet beslutade vi oss för att ta med videoklippen i reportaget.

4.12 Målgrupp

Vi har producerat ett tv-reportage med SVT:s Uppdrag granskning eller Tv4:s Kalla Fakta som tänkt publiceringsplattform. Målgruppen i dessa program är ofta något äldre och intresserade av samhällsutveckling. Med vårt reportage riktar vi oss inte generellt mot en viss målgrupp även om ämnet som sådant säkerligen har en tendens att locka fler av dem som redan är intresserade av fiske i allmänhet, räkan i synnerhet eller med en koppling till västra Sverige. Det kan handla om branschfolk, näringen eller vanliga konsumenter. Det höga deltagandet i den webbfråga som SVT valde att publicera i samband med vårt avslöjande om rödlistningen av nordhavsräkan tyder på att det finns ett stort intresse och engagemang för denna fråga.

Formatet på reportaget är av det längre slaget, 48 minuter långt, vilket fordras för att hinna sätta sig in i ett ämne som är så tyngt av tekniska termer och motstridiga uppgifter som detta. Reportaget skulle dock kunnat anpassas efter Kalla Faktas något kortare format vid behov.

Vi tror också att reportaget väl hade varit lämpat att klippa upp och publicera i mindre delar för att på så sätt förlänga den mediala fortlevnaden. Mycket grafik ena dagen, som kanske inte lämpar sig i det faktiska reportaget men som har högt nyhetsvärde, om skillnaden i fångstsammansättning mellan Sverige och Danmark till exempel. För att andra dagen klippa en kortare nyhet om åtalet. En publiceringsplan som sträcker sig från helgen till mitt i veckan då hela reportaget hade publicerats i sin helhet.

4.13 Tillstånd att använda bilder

Vi använder oss av en karta föreställande ICES-rutnätet över Skagerrak och Kattegatt. Kartan är ursprungligen uppförd av generaldirektoratet för havsfrågor (DG MARE) för intern användning. Men efter att ha kontaktat Tim Lemmens, handläggare vid Data Analys Centret på generaldirektoratet och förklarat syftet med arbetet, fick vi ett muntligt godkännande att använda kartan i vår magisteruppsats (Lemmens, personlig kommunikation, 2015, 29 april).

4.14 Tillstånd att använda musik

Vi använder två musikstycken i vår journalistiska framställning. Upphovsman till musikstyckena är Marcus Alakangas som är medförfattare till detta arbete. Han har gett sitt fulla samtycke till att hans musik används.

4.15 Arbetsfördelning

Staffan Florén Sandberg har burit huvudansvaret för den vetenskapliga undersökningen, insamlingen av det statistiska underlaget och den fortlöpande korrespondensen mellan de båda statistikansvariga myndigheterna. Han har också haft huvudansvaret för metodrapporten.

Anders Hagström har burit huvudansvaret för manusutvecklingen av det stora journalistiska reportaget och tillsammans med Marcus Alakangas också ansvarat för dramaturgin. Anders Hagström och axlat ett stort ansvar för research och undersökningen av skrotningspremien.

Marcus Alakangas har burit huvudansvaret för redigeringen och det dramaturgiska arbetet med det stora journalistiska reportaget. Han har också dragit ett stort lass vad gäller bakgrundsmaterial och research samt genomförandet av undersökningen av skrotpremien.

Tillsammans har vi alla tre delat på ansvaret för fotografi, ljudupptagning och intervjuer samt informationsinsamling, bokning och logistik. Gemensamt har vi också burit det tunga ok av att upprätthålla ett gott humör även under stunder av frustration och förtvivlan.

4.16 Omnämningen

Författarna önskar rikta ett speciellt tack till följande personer för deras uppskattade hjälp med genomförandet av detta arbete:

Jonas Hägglund, Troels Pade, Kicki Hultin, Jacqueline Netteberg-Jørgensen, Magnus Florén Sandberg, Viggo Alakangas, Abbe Alakangas, Maria Alakangas och Therese de Verdier.

Ett stort tack för hjälpen!

5. Källförteckning

5.1 Skriftliga källor

Litteratur

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L. (2012) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4.,[rev.]uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Eliassen, S., Sverdrup-Jensen, S., Holm, P., Petter Johnsen, J. (2009) Nordic experience of fisheries management : Seen in relation to the reform of the EU Common Fisheries Policy (TemaNord, 2009:579) Köpenhamn, Nordiska ministerrådet, 2009.

Ettema, J.S., & Glasser, T.L. *On the Epistemology of Investigative journalism Vol. 8*. Gordon and Breach science Publisher.

Ettema, J.S., & Glasser, T.L. (1998). *Custodians of Conscience. Investigative Journalism and Public Virtue*. New York: Columbia University Press.

Havs- och vattenmyndigheten (2014) Tillsynsplan Fiskerikontroll 2015, Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.

Havs- och vattenmyndigheten (2014) Regeringsuppdrag -Kontrollstrategi för det svenska räkfisket, Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.

Havs- och vattenmyndigheten (2014) Balansen mellan fiskeflottan och tillgängliga fiskemöjligheter: rapport från ett regeringsuppdrag, Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.

Havs- och vattenmyndigheten (2013) Regeringsuppdrag om kontroll av förbud mot utkast av fisk i Skagerrak, Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.

Havs- och vattenmyndigheten (2013) Rättelse 2013-01-29, Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.

Havs- och vattenmyndigheten (2012) Fiskbestånd och miljö i hav och sötvatten: Resurs- och miljööversikt 2012, Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.

Hanson, N. (2009). *Grävande journalistik*. Stockholm: Ordfront.

ICES. (2014) Advice October 2014, *Northern shrimp (Pandalus borealis) in Divisions IIIa West and IVa East (Skagerrak and the Norwegian Deep)*. ICES.

Molander, P. (2010). Journalisten som forskare. I T. Krogh (Red.), *Journalistisk kvalitet?* (s. 189-208). Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediestudier.

Keus, B., Addison, J., & Bekkevold, S. (2015). Public comment draft report for Sweden Skagerrak, Kattegat and the Norwegian Deep cold-water prawn fishery (MSC-rapport, 2015-001, Rev. 2). Høvik: Det Norske Veritas Certification AS.

Munch-Petersen, S., Ulmestrand, M., Søvik, G., Eigaard, O. (2013) *Discarding in the shrimp fisheries in Skagerrak and the Norwegian Deep (ICES Divs. IIIa and IVa east)* (NAFO SCR Doc. 2013:068).

Romedahl, I., (2014) "Inga träd får växa till himlen" (Kandidatuppsats). Malmö: Fakulteten för kultur och samhälle Urbana studier. Malmö högskola. Tillgänglig på <https://dspace.mah.se/handle/2043/17417>

Lagar

Rådets förordning (EG) nr 43/2009.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1380/2013.

FIFS 2004:36. Fiskeriverkets föreskrifter om fiske i Skagerrak, Kattegatt och Östersjön. Stockholm: Jordbruksdepartementet.

FIFS 2004:25. Fiskeriverkets föreskrifter om resurs-tillträde och kontroll på fiskets område. Stockholm: Jordbruksdepartementet.

Artiklar

Blomgren, U. (2011, 7 oktober). Räkfishare EU-anmälda. *Bohusläningen*, s. 4.

- Blomgren, U. (2014, 11 februari). Tvekar om handel med räk- och kräftkvoter. *Bohusläningen*, s. 4.
- Greenpeace. (2012). *Fiskare som fuskar: En för stor och olönsam fiskeflotta dumpar över ett ton räka i havet - varje dag*. Stockholm: Greenpeace.
- Johansson, R., TT. (2014, 5 februari). Räkor och tonfisk rödlistas. *Borås Tidning*, s. 19.
- Littorin, J., Kihlberg, J., (2014, 16 februari). Fiskare vill bli miljömärkta efter larm om räkbeståndet. *Dagens Nyheter*, s. 10.
- Moestedt, C. (2014, 5 februari). Därför vill de stoppa räkan. *GT*, s. 22.
- Olsson, G. (2014, 27 februari). WWF:s rödljus räddar inte räkan - Beståndet varierar i cykler Gay Olsson om att fiskarna misstänkliggörs och ses som skurkar. *Bohusläningen*. s. 23
- Spetsmark, I. (2014, 8 februari). Föreslår lägre kvoter för räkfiskare. *Bohusläningen*, s. 15.

5.2 Muntliga källor

Charles Olsson, räkfiskare, Grebbestad

Datum: 2015-05-15 Tel: 076-619 22 58

Daniel Valentinsson, Avdelningschef vid Havsfiskelaboratoriet i Lysekil samt Stf prefekt för Institutionen för Akvatiska Resurser, Sveriges Lantbruksuniversitet

Datum:2015-05-06 Tel: 0104784049, 0702842191

Frederike Ziegler, forskare, SIK - Institutet för Livsmedel och Bioteknik

Datum: 2015-04-02 Tel: 010-516 66 54

Fredrik Engström, handläggare, Riksrevisionen

Datum: 2015-03-20 Tel: 08-51714225

Fredrik Lindberg, ombudsman, Sveriges Fiskares Riksförbund,

Datum:2015-05-05 Tel: 031-124596

Gunnar Philipson, befälhavare, Kustbevakningen

Datum: 2015-03-25 Tel: 0708-753614

Ingemar Berglund, avdelningschef, avdelningen för fiskförvaltning, Havs- och vattenmyndigheten,
Datum: 2015-05-11 Tel: 010-698 60 07, 070-696 93 20

James von Reis, åklagare, Åklagarmyndigheten i Göteborg
Datum: 2015-05-12 Tel: 010-562 70 72

Janne Jansson, räkfiskare, Grebbestad
Datum: 2015-05-15 Tel: 070-357 22 71

Jan Norlenius, vice ordförande, Sverige Fiskares Riksförbund,
Datum: 2015-05-05 Tel: 031-124590

Jan-Olof Larsson, fiskeripolitisk talesperson, Socialdemokraterna
Datum: 2015-05-12 Tel: 08-7865041

Kerstin Mo, handläggare, Artdatabanken, Sveriges Lantbruksuniversitet.
Datum: 2015-03-20 Tel: 018-672652

Lasse Svärd, pilot, Kustbevakningen,
Datum: 2015-03-21 Tel: 070-710 34 83

Mathias Ivarsson, räkfiskare, Åstol
Datum: 2015-05-15 Tel: 070-777 19 32

Mats Ulmestrand, miljöanalytiker och forskare, Havslaboratoriet i Lysekil, Sverige
Lantbruksuniversitet
Datum: 2015-03-11 Tel: 0104784048, 0768407797

Ola Vesterlund, handläggare, Kustbevakningen.
Datum: 2015-03-17 Tel: 031-726 9015

Pauline Ahlner, Jordbruksverket.
Datum: 2015-03-17 Mail: pauline.ahlner@jordbruksverket.se

Thomas Samuelson, räkfiskare, Skagen
Datum: 2015-05-07 Tel: +45 30 33 82 55

Tim Lemmens, handläggare, EU:s generaldirektorat för havsfrågor (MARE)

Datum: 2015-05-29 Tel: +32 22 98 14 84

5.3 Webbssidor

Alakangas, M., Florén Sandberg, S., Hagström, A., (2015, 24 april) Nu rödlistas räkan officiellt. *SVT Nyheter Väst*. Hämtad 2015-05-29, från <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vast/nu-rodlistas-rakan-officiellt>

EU-kommissionen. (2015) *Förvaltning av fiskbestånd*. Hämtad 2015-05-29, från http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/fishing_rules/index_sv.htm

Havs- och vattenmyndigheten. (2015) *Nordhavsräka (Pandalus Borealis)*. Hämtad 2015-05-29, från <https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/arter/raka.html>

Jacobson, A., Isakson, J. (2012, 15 december) "Svenska fiskare dumpar räkor för att öka vinsten". *Dagens Nyheter*. Hämtad 2015-05-29, från <http://www.dn.se/debatt/svenska-fiskare-dumpar-rakor-for-att-oka-vinsten/>

Jungmar, S., (2015, 24 april) Miljödebattören: Bojkotta inte räkor. *SVT Nyheter Väst*. Hämtad 2015-05-29, från <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vast/bojkotta-inte-rakor>

Mynewsdesk. (2014) *HaV:s bedömning: utrymme finns för fortsatt räkfiske*. Hämtad 2015-05-29, från <http://www.mynewsdesk.com/se/havochvatten/pressreleases/hav-s-bedoemning-utrymme-finns-foer-fortsatt-raekfiske-958521>

Världsnaturfonden. (2014) *WWFs fiskguide 2014: Rött ljus för västkusträka och stenbitsrom*. Hämtad 2015-05-29, från <http://www.wwf.se/press/pressrum/pressmeddelanden/1550885-ww-fs-fiskguide-2014-rtt-ljus-fr-vstkustrka-och-stenbitsrom>